

דוח הקניין הרוחני הלאומי

תמונת מצב ומגמות

2012

כולל פרק מיוחד על תעשיית ההיי-טק הישראלית

מוגש לממשלת ישראל ולמקבלי ההחלטות
לקראת יום הקניין הרוחני הבינ"ל, 26.04.2013

הוכן על-ידי: חטיבת המחקר של קבוצת לוצאטו, אפריל 2013

© כל הזכויות שמורות

תוכן העניינים

2	מבוא	1.
4	רקע כללי	2.
4	שדרוג והעצמת הפונקציה המטפלת ברישום קניין רוחני	2.1
7	התאמת הדין הפנימי לאמנות בינלאומיות וההצטרפות לפרוטוקול מדריד	2.2
8	ההצטרפות לארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD)	2.3
8	הגברת משטר האכיפה כנגד זיופים והברחות של סחורות מזויפות	2.4
9	האמנות החשובות בתחום הקניין הרוחני	2.5
11	תעשיית ההיי-טק הישראלית	3.
12	סקטור ההייטק: הישגים מרשימים וחולשות מבניות	3.1
14	קרנות הון הסיכון - מגאות לשפל	3.2
16	האטה ביצירת חדשנות טכנולוגיות	3.3
17	דרושה: היערכות לאומית חדשה	3.4
21	תעשיית התרופות ומדעי החיים	4.
22	תעשיית התרופות המבוססת מחקר ופיתוח	4.1
22	הארכת תוקף פטנטים	4.2
24	זיוף תרופות והברחת תרופות מזויפות	4.3
24	ומה קורה בישראל?	4.4
26	ההגנה על זכויות יוצרים	5.
26	תעשיית התוכנה, המוסיקה והסרטים	5.1
27	המסגרת החוקית - בעיות ומגבלות	5.1.2
28	תעשיית התקליטים	5.2
30	הצעת חוק זכויות יוצרים ומבצעים (שיפוט בעניני תמלוגים), התשע"ב - 2012	5.2.2
31	תזכיר חוק זכות יוצרים (העתקה פרטית) התשס"ה - 2004	5.2.3
32	הצעת חוק מסחר אלקטרוני התשס"ח - 2008	5.2.4
32	תעשיית הסרטים	5.2.5
33	אמנות בינלאומיות בנושא זכויות יוצרים	5.3
34	זיוף מותגים מסחריים	5.4
35	המלצות ומסקנות	6.
38	סיכום	7.

מבוא

התוכנה, האינטרנט והטלקומוניקציה. הכינוי "אומת הסטרט-אפ", שדבק בישראל, בא לבטא את השילוב בין יזמות בלתי נלאית, כושר המצאה פורץ גבולות, יכולות גיוס הון מרשימה ודחף עצ להצלחה.

עם זאת, ישראל פיגרה בשנים אלה בהתאמת סביבת העבודה המשפטית-רגולטורית-בירוקרטית לסטנדרטים המקובלים בעולם בכל הקשור לקניין רוחני.

בחמש השנים האחרונות, לאור הצטרפות ישראל לשורה של אמנות בינ"ל, ובמיוחד נוכח הצטרפותה לארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD), ישראל קפצה מדרגה – היא האיצה את התאמת סביבת העבודה בתחום הקניין הרוחני לסטנדרטים הבינ"ל המקובלים, ובכך "יישרה קו" עם יתר המדינות המפותחות. תהליך זה נמצא עדיין בעיצומו, אך וקטור הפעולה הוא ברור, כאשר ישראל חותרת להתאמה מלאה של הדין הפנימי למשפט הבינ-לאומי בכל הקשור לקניין רוחני. הנחת העבודה היא שהרחבת תשתית ההגנה והכיבוד של זכויות הקניין הרוחני מעידה על חוסן כלכלי ומובילות בחדשנות טכנולוגית.

רוב המדינות המפותחות מנהלות מדיניות, אשר מטרתה היא קידום אקטיבי ואגרסיבי של ההגנה על נכסי הקניין הרוחני. הכלכלות המובילות בעולם המערבי, דוגמת ארה"ב ויפן, אימצו רפורמות מרחיקות לכת, אשר נוהלו וקודמו באופן ישיר על-ידי ראשי המדינה, וזאת על מנת להתגבר על כל סחבת בירוקרטית שהיא בדרך למינוף נכסי הקניין הרוחני שברשותן.

בארה"ב הוקם על-ידי הנשיא כוח משימה מיוחד לבדיקת נושא הקניין הרוחני, וביפן הנושא הועבר לאחריותו הישירה של ראש הממשלה. גם האיחוד האירופי והמדינות החברות בו מצאו לנכון להתייחס ביתר רצינות לנושא אכיפת זכויות הקניין הרוחני, ודירקטיבה המכילה הנחיות למדינות האיחוד כיצד לקדם את נושא האכיפה פורסמה בשנת 2004.

בעידן כלכלת המידע הגלובלית הקניין הרוחני נחשב למשאב החשוב ביותר הנמצא ברשותם של תאגידים, חברות ומדינות. משאב זה לא רק מבטא את החדשנות הטכנולוגית, אלא גם משקף את ליבת הפעילות הכלכלית של המדינות המפותחות, הפוסט-תעשייתיות, הנשענות על נכסים אינטלקטואליים (פטנטים, סימני מסחר, מדגמים, ידע, מוניטין, נאמנות צרכנים וכו') יותר מאשר על נכסים מוחשיים בפיתוח היתרון היחסי שלהן.

ממחקרים שונים עולה, כי במדינות המפותחות לקניין הרוחני יש תפקיד מכריע בייצור העושר הלאומי. במדינות אלה התוצר מהקניין הרוחני עומד על 354 אלף דולר לנפש, לעומת 76 אלף דולר לנפש מהמערך היצרני ו-9,500 דולר לנפש בלבד ממשאבים טבעיים. במילים אחרות, קצב ההתפתחות הטכנולוגי הפך את היתרון היחסי המבוסס קניין רוחני למרכיב מרכזי בכלכלה.

עבור ישראל, שיתרונה היחסי נשען על ההון האנושי, וכמי שמייצגת כלכלה מוטת חדשנות טכנולוגית, הקניין הרוחני הוא בבחינת משאב אסטרטגי לאומי. נגזר מכך שפיתוחו, שימורו ומינופו הם בבחינת אינטרס ישראלי מובהק. באותו האופן, יצירת אקלים תומך חדשנות, הן עבור ממצאים וחוקרים מקומיים והן עבור חברות רב-לאומיות – המקימות בישראל מרכזי פיתוח – היא בבחינת הכרח קיומי ממש.

ישראל השלימה בשלושת העשורים האחרונים מהפך כלכלי חסר תקדים בהיקפו ובמהותו, שעיקרו מעבר מכלכלה ריכוזית סגורה, עם מגזר ציבורי גדול ונטל מס מעיק לכלכלת שוק פתוחה ותחרותית, המושכת השקעות זרות ומשתלבת בהצלחה בתהליכי הגלובליזציה של השווקים הפיננסיים הבין-לאומיים. בד בבד, ישראל שינתה את תמהיל כלכלתה, תוך הסטת מרכז הכובד מכלכלת ייצור תעשייתי, עתירת ידים עובדות, לכלכלה עתירת ידע המבוססת על פיתוח חדשנות טכנולוגית, דבר שהביא ליצירת תעשיית היי-טק משגשגת, במיוחד בתחומי

ישראל כמדינה מובילה מבחינה טכנולוגית ומדעית, אשר מייצאת ידע וטכנולוגיה בעסקאות ענק לחברות בין-לאומיות מובילות, כמו גם למדינות מתפתחות, חייבת להעמיד את הטיפול בנושא הקניין הרוחני במקום הראוי לו בסדר העדיפות הלאומי. טיפול נכון בנכסים האינטלקטואליים המיוצרים בסקטור העסקי והציבורי מהווה מנוע צמיחה מרכזי בכלכלה בת ימינו, אשר יביא לגידול בהכנסות המדינה, לתוספת מקומות עבודה, ולחיזוק קשרי החוץ של המדינה, כמו גם למוניטין הבינ"ל שלה, וימנע בריחת מוחות מישראל.

אנו מקווים שדוח זה – פרי עבודתה של חטיבת המחקר בקבוצת לוצאטו – יסייע לממשלה ולמקבלי ההחלטות בגיבוש מדיניות לאומית ארוכת טווח, שעניינה טיפוח, שימור ומינוף הקניין הרוחני של ישראל לתועלת הכלכלה והחברה.

בברכה,

ד"ר אסתר (אתי) לוצאטו
מנהלת-שותפה בקבוצת לוצאטו
estherl@luzzatto.co.il

חשיבות הקניין הרוחני לא נעלמה גם מעיניהן של המדינות המתפתחות. סין, למשל, אשר נודעה במשך שנים כגן-עדן לזייפנים, החלה בנקיטת שורה של צעדים לבלימת התופעה וליצירת משטר קניין רוחני שיאפשר למשקיעים מבחוץ לבצע העברת טכנולוגיה ללא חשש מהעתקה או מזיוף. לפני סין עוד עומדת דרך ארוכה בכל הקשור לאכיפת החוק ולמניעת פיראטיות וזיופים, אשר גורמים לנזקים כלכליים כבדים לחברות הרב-לאומיות ולמדינות המייצאות לסין.

לאור זאת, השלב הבא אליו ישראל נדרשת להגיע, לאחר אימוץ כל האמנות הבינ"ל המתחייבות בנושא, הוא מינוף אקטיבי של נכסי הקניין הרוחני שברשותה. אחת ההמלצות המרכזיות העולות מהדוח שלהלן היא להקים כוח משימה לאומי לבחינה ולגיבוש מדיניות כוללת בתחום ההגנה על זכויות קניין רוחני, שיאפשר למדינת ישראל לעמוד בשורה אחת עם המדינות המפותחות ולקדם משמעותית את הנכסים הבלתי-מוחשיים, שעומדים לרשותה (המצויים בין כותלי האוניברסיטאות, בתי החולים, מערכת הביטחון, התעשייה ועוד). בהמשך, יש מקום לשקול הקמת רשות ממלכתית, בכפיפות למשרדי המשפטים והכלכלה והמסחר, שייעודה גיבוש וקידום מדיניות כוללת בתחום הקניין הרוחני.

דוח זה נועד להציג תמונת מצב עדכנית באשר לאופן הטיפול הלאומי בקניין הרוחני, ותהליכי השיפור והשינויים החשובים שנעשו במהלך השנים האחרונות, לצד סיקור הנושאים התובעים המשך טיפול ושינוי, בדרך להשלמת המהלך החשוב של התאמת הסביבה המשפטית והמעשית של ישראל לזו המקובלת בעולם המפותח. בנוסף, דוח זה מצביע, כאמור, על הפוטנציאל הטמון במינוף נכסי קניין רוחני המצויים במערכת הממשלתית-ציבורית.

אנו מאמינים, כי טיפוח הקניין הרוחני בישראל הוא עניין בעל חשיבות לאומית ממדרגה ראשונה.

רקע כללי

בשנת 2013 ברשימת המדינות שיש לעקוב אחריהן Watch List – זאת לאחר שבשנים קודמות נקבע כי ישראל תוצב ברשימה "השחורה" של מדינות שיש לפקח עליהן פיקוח הדוק – Priority Watch List.

נציין, כי ארגון ה-International Intellectual Property Alliance (IIPA), שהינו ארגון המאגד למעלה מ-1,900 חברות אמריקאיות הנסמכות על דיני זכויות יוצרים להגנה על תוצריהן, הינו ארגון בין-לאומי מוכר העוסק בבחינת רמת ההגנה על קניין רוחני במדינות השונות. הארגון מגיש אחת לשנה דו"ח לנציגי משרד המסחר בארה"ב (US Trade Representatives), הנוגע לרמת ההגנה על הקניין הרוחני במדינות השונות, וממליץ למשרד כיצד לדרג את המדינות השונות. הדו"ח מתייחס להפסדים הכספיים הנגרמים לתעשיות במדינות כתוצאה מהפרות של זכויות יוצרים ולסיבות הגורמות את ההפסדים הללו.

נעמוד להלן בפירוט על השינויים והשיפורים המרכזיים שביצעה ישראל:

2.1 שדרוג והעצמת הפונקציה המטפלת ברישום קניין רוחני

המגע הראשוני והבסיסי של יזמים, ממציאים, חברות ותאגידים – בבואם להגן משפטית על המצאותיהם – מתבצע מול הגוף הממלכתי בכל מדינה המופקד על רישום פטנטים, מדגמים וסימני מסחר. איכות עבודתו של גוף זה משליכה באופן ניכר וברור על נכונותם של גורמים אלה, לרבות של משקיעי חוץ, לפעול באותה מדינה וממילא משליכה על היקף הפיתוח התעשייתי והטכנולוגי בתוכה. עד לפני כשש שנים לערך, תהליך רישום הפטנטים בישראל סבל מסירבול יחסי ומעיקובים בירוקרטיים. בעוד שהזמן שנדרש בישראל לרישום סימני מסחר ומדגמים היה סביר (בדרך כלל, בין שנה לשנה וחצי), הזמן שנדרש לרישום פטנטים היה ארוך (מעל כארבע שנים בממוצע, כאשר

הקניין הרוחני נחשב לאחד התחומים המשפיעים ביותר בצמיחתם הכלכלית של תאגידים ומדינות. בעשורים האחרונים תחום זה עובר תהליכים אינטנסיביים של גלובליזציה ומושפע מאוד משינויים טכנולוגיים.

חדירת הטכנולוגיה והאינטרנט לכל היבט של חיינו, הפכה את הקניין הרוחני לבעל חשיבות כלכלית גדולה מאי פעם. לאור מאפייניו הייחודיים של הקניין הרוחני, חשיבותו הגוברת במסחר הבינ"ל, בתהליכי הגלובליזציה וההתפתחות הטכנולוגית, יש חשיבות רבה מאוד למסגרת המשפטית המהווה את התשתית החוקית והרגולטורית להגנה על זכויות הקניין הרוחני.

ישראל, כשחקנית איכותית ומשמעותית בשוק הטכנולוגי הגלובלי, לקחה על עצמה בשנים האחרונות להתאים את נורמות ההתנהלות, הדין הפנימי, הרגולציה ומשטר האכיפה שלה, בכל הנוגע לקניין רוחני, לאלה המקובלים בעולם המפותח. זאת לאחר שסבלה מפיקור יחסי במשך שנים רבות לעומת מדינות מפותחות, ואף הוצבה ברשימה הלא מחמיאה של מדינות הנמצאות תחת מעקב קפדני עקב הפרות זכויות קניין רוחני.

- בין היתר, ביצעה ישראל את הפעולות הבאות:
- שינויים ורפורמות ברשות הפטנטים, לרבות הגדלה ניכרת של מצבת כוח האדם לטיפול בבקשות לרישום פטנט
  - התאמת הדין הפנימי לאמנות בינ"ל מחייבות כגון פרוטוקול מדריד
  - הצטרפות לארגון ה-OECD (בתהליך ביצוע)
  - הגברת משטר האכיפה כנגד זיופים והברחות של סחורות מזויפות

אחת התוצאות החיוביות מהמאמץ שנקטה ישראל בא לידי ביטוי בדירוגה הבינ"ל בתחום הקניין הרוחני. נציגי משרד המסחר האמריקאי, במסגרת הדו"ח המיוחד Special 301 Report, החליטו, כי מדינת ישראל תוצב

מבקשי הרישום. הארגון אף גייס לשירותיו מאות בוחני פטנטים והכשירם למלאכה בתוכנית עבודה מסודרת שארכה מספר שנים.

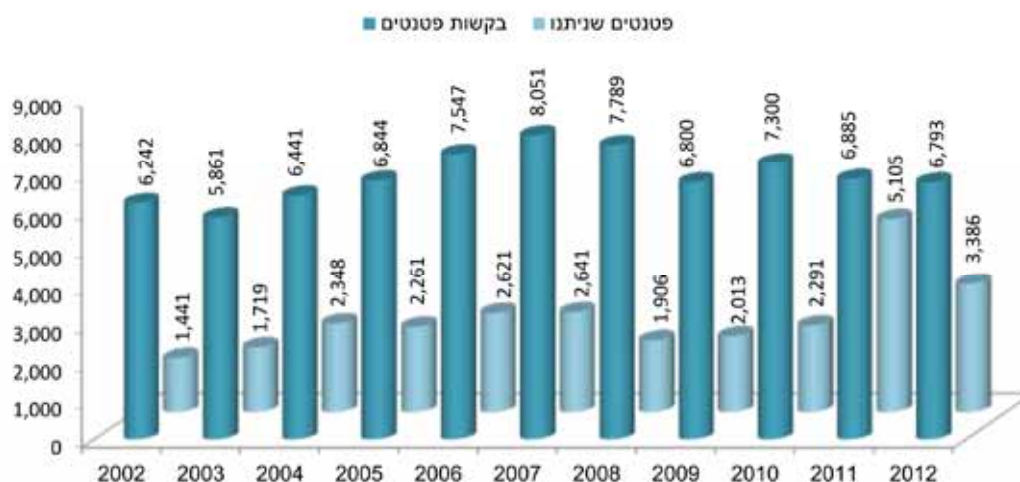
ישראל נדרשה, אפוא, הן בגלל מצבה האובייקטיבי והן בגלל המחוייבות שנטלה על עצמה במישור המשפטי והמסחרי הבינ"ל, לקדם רפורמה משמעותית ברשות הפטנטים, אורגן של משרד המשפטים האחראי על רישום קניין רוחני.

בשנת 2006 החליטה ממשלת ישראל, כירשות הפטנטים תפעל כסוכנות ביצוע עצמאית ובראשה יעמוד רשם הפטנטים. בשנת 2011 מעמדה זה של הרשות אף עוגן בחקיקה ראשית, אשר הקנתה לרשות עצמאות ניהולית, תקציבית וארגונית, הן בתחומי הסמכויות הספיציפיות שלה והן בתחומי הכספים, התקציב ומשאבי האנוש.

הרישום של פטנטים מסויימים ארך אף יותר). כאשר לוקחים בחשבון את אורך חיי הפטנט (20 שנה מיום הגשת הבקשה הבינ"ל PCT) ניתן להבין, כי פעמים רבות העיכוב גרם לפגיעה קניינית בזכויותיהם של מבקשי הפטנט בישראל.

העיכוב בעבודת רשות הפטנטים נבע במהותו ממחסור בכוח אדם לביצוע מלאכת בחינת הפטנטים. אמנם הכשרת בוחני פטנטים לעבודה הינה מלאכה אשר דורשת משאבים ואורכת לא מעט זמן, אך מדינות שונות נקטו בצעדים החלטיים מאוד על מנת לחזק את רשויות הפטנטים שלהן. כך לדוגמא, האיחוד האירופי הקים את ארגון הפטנטים האירופי (European Patent Office), שהינו ארגון חוץ-מדינתי, אשר אינו נתמך מכספי המדינות אלא מתקיים ממימון עצמאי, שמקורו באגרות המשתלמות על-ידי

איור מס' 1: בקשות פטנטים שהוגשו בהשוואה לפטנטים שניתנו בשנים 2002-2012

מקור: רשות הפטנטים - דו"ח שנתי לשנת 2012

הגברת היעילות והתפוקה

הרשות עשתה מאז מספר צעדים להגברת היעילות והתפוקה ובעקבות כך ירד זמן ההמתנה הממוצע לבחינה ראשונה בישראל של פטנטים ל-32.5 חודשים, כאשר בתחום הביולוגיה זמן ההמתנה עומד על 24 חודשים בלבד וכפי שניתן לראות באיור מס' 1, באופן כללי, מספר הפטנטים שניתנו כמעט הכפיל את עצמו בשנת 2011 לעומת 2010. בכך הצטרפה ישראל למגמה העולמית של ירידה בזמן ההמתנה לבחינת בקשות פטנט. כמו כן, בשנת 2011 קוצר זמן ההמתנה בבחינות חוזרות, שבעבר יכול היה להגיע אף לכמה שנים, ממוצע של שישה חודשים בלבד.

פרסום מקדים

רשות הפטנטים הישראלית אף התאימה עצמה לסטנדרטים הבין-לאומיים, ובהתאם לתיקון חוק הפטנטים מיולי 2012, בקשה לפטנט תהיה פתוחה לעיון מקוון לאחר 18 חודשים מיום הגשתה (או התאריך ממנו נובע דין הקדימה), וזאת לעומת המצב הקודם בו הבקשה נפתחה לעיון רק לאחר שהיא קובלה, תהליך, אשר כפי שצויין, יכול לארוך שנים.

הסמכה כרשות בין-לאומית בוחנת

אחד ההישגים הבולטים של הרשות היה הסמכתה לפעול כרשות בין-לאומית לחיפוש ובחינה מקדימה עבור בקשות פטנט בינ"ל, במסגרת האמנה בדבר שיתוף פעולה בעניין פטנטים (ה-PCT). הסמכה זו – שנגזרה מהחלטת הארגון הבין-לאומי לקניין רוחני (WIPO), אורגן של האו"ם, בשנת 2009, ביססה את מעמדה של ישראל בין המדינות המקדמות פרויקטים בינ"ל בתחום הקניין הרוחני והיותה הכרה בין-לאומית חשובה ביכולותיה של ישראל בתחום הטכנולוגי.

בהפעלת השירות החדש יינתן מענה לצרכים הבין-לאומיים ההולכים וגדלים של מבקשי הפטנטים הישראלים. עד לאותו שינוי, נבחנו הבקשות הבינ"ל המוגשות ע"י ישראלים, ברשויות החיפוש והבחינה הבינ"ל באירופה ובארה"ב,

לפי בחירת המבקש. השינוי מאפשר את בחינת הבקשות בישראל באופן נוח, זול וזמין למבקשים הישראלים. אגב כך, הרשות תיגברה את גיוס כוח האדם לקראת הפיכתה לרשות בין-לאומית בוחנת לחיפוש ובחינה מקדימה.

בקשות ירוקות

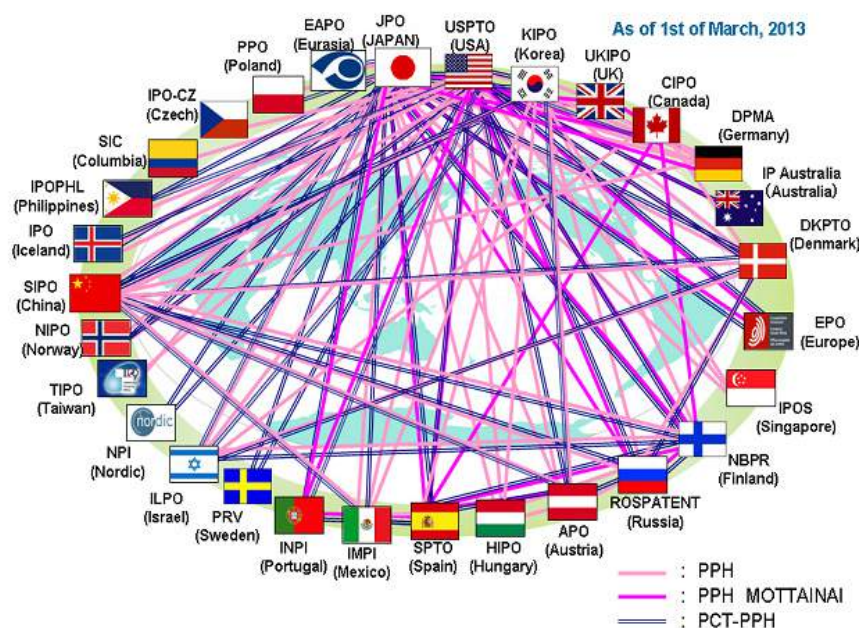
רשות הפטנטים הישראלית "יישרה קו" עם מספר רב של משרדי פטנטים מערביים בהקשר של מדיניות עידוד הגשת בקשות פטנטים על המצאות "ירוקות", אשר תורמות לשמירה ושיפור איכות הסביבה. הבחינה של בקשת פטנט העומדת בקריטריונים שפירסמה רשות הפטנטים, ואשר סווגה כירוקה, תחל תוך שלושה חודשים ממועד הסיווג.

תוכנית ה-PPH

במחצית 2012 חידשה רשות הפטנטים את שיתוף הפעולה במסגרת ה-PPH (Patent Prosecution Highway) עם משרד הפטנטים וסימני המסחר של ארצות הברית (USPTO), אשר החל כפיילוט ביולי 2011. באוגוסט אותה שנה הרחיבו רשות הפטנטים וה-USPTO את שיתוף הפעולה כחלק מתוכנית זו והתחילו בפיילוט PCT PPH (איור מס' 2).

תוכנית ה-PPH היא מערך לזירוז ושיפור הליכי בחינת פטנטים באמצעות שיתוף פעולה בין משרדי פטנטים ברחבי העולם. מבקש פטנט אשר הגיש בקשה בשתי מדינות רשאי, תחת פיילוט ה-PPH, לבקש קיצור תור הבחינה של בקשתו במדינה שנייה לאחר שקיבל דוח בחינה חיובי במדינה הראשונה. בכך מאפשר ה-PPH למשרד פטנטים המשתתף בתוכנית, להתבסס על עבודה אשר כבר בוצעה במשרד הפטנטים האחר ובכך להקטין את העומס ולקצר את תור הבחינה. בהודעה הראשונה על הפיילוט ציינה רשות הפטנטים, כי משך הפיילוט הינו שנה כאשר הוא צפוי להסתיים בתאריך 30.6.12. עם תום השנה הראשונה, ועקב הצלחת הפיילוט, החליטו רשות הפטנטים וה-USPTO על הפיכת התוכנית לקבועה.

איור מס' 2: שיתופי פעולה במסגרת תוכנית ה- PPH

מקור: משרד הפטנטים היפני, מרץ 2013

פרוטוקול מדריד

ביוני 2010 הצטרפה ישראל להסדר הבין-לאומי של רישום סימני מסחר במסגרת "פרוטוקול מדריד", והחל מ-1 בספטמבר אותה שנה, מועד כניסתו לתוקף של ההסדר בישראל, מבקשים ישראלים יכלו להגיש בקשות לרישום סימני מסחר בין-לאומיים, וכן לתבוע הגנה של סימן מסחר בשם במדינות אחרות, על-סמך סימן מסחר ישראלי. יציין, כי בטרם כוננה המערכת החדשה על-פי פרוטוקול מדריד, נאלץ כל גורם שהיה מעוניין ברישום סימני המסחר שלו במדינות זרות לנהל הליך רישום עצמאי נפרד, בכל מדינה ומדינה. הדבר אילץ את בעל הסימן לשכור את שירותיהם של עו"ד, או עו"פ, מקומיים בכל מדינה ולשאת בעלויות הגשה משמעותיות אשר הקשו על בניית פורטפוליו אפקטיבי ומיטבי של סימני מסחר בכל מדינות היעד של אותו גורם.

2.2 התאמת הדין הפנימי לאמנות בינ"ל וההצטרפות לפרוטוקול מדריד

ישראל ביצעה שורה של תיקוני חקיקה על מנת להתאים את נוהלי הטיפול בקניין רוחני לאלה המקובלים במדינות המפותחות ולאמנות הבינ"ל עליהן חתמה. בין השאר, תוקנו תקנות הפטנטים כדי להתאימן לאמנה בדבר שיתוף פעולה בענייני פטנטים כך שנוספו אופני הגשה חדשים, למשל על גבי התקן המשמש לאחסון חומר מחשב (CD או DVD), או באמצעות האינטרנט. כמו כן, התאים התיקון את הטיפול במחלקת PCT לעניין דרישת קדימה בעת הגשת בקשה בינ"ל וקבע את אופן ההגשה של מסמכי דין קדימה באמצעות מחלקת PCT. התיקון מחייב את הגשת מסמכי הקדימה באופן אלקטרוני, אם הבקשה הבינ"ל הוגשה גם באופן זה.

המדינות, תוך עמידה בסטנדרטים כלכליים בין-לאומיים גבוהים ביותר, בכל הקשור לשמירה, פיקוח ובקרה על קיום זכויות קניין רוחני. למעשה, אחד התנאים להצטרפות ישראל לארגון היה סגירת הפערים בתחום. מזכ"ל הארגון, **אנחל גורייה**, שביקר בישראל בינואר 2010, דיבר על נושא הקניין הרוחני כעל אחד משלוש הבעיות שעיקבו את הצטרפות ישראל לארגון.

הצטרפותה של ישראל ל-OECD מהווה אבן דרך חשובה בהשתלבותה בכלכלה הגלובלית, ומבטאת את מחויבותה לעמוד בסטנדרטים בין-לאומיים מתקדמים, לרבות בתחום הקניין הרוחני.

2.4 הגברת משטר האכיפה כנגד זיופים והברחות של סחורות מזויפות

הגברת משטר האכיפה כנגד זיופים והברחות של סחורות מזויפות חייב הענקת סמכויות בשטח לעובדי המכס. בשוטף, עובדי מינהל המכס אוכפים את תנאי חוקיות הייבוא והיצוא, עוסקים במניעת פעולות בלתי חוקיות (הונאות, סמים, הלבנת הון, קניין רוחני), ומפקחים על כלל הייבוא אל ישראל והיצוא ממנה. אחת מסמכויותיה של רשות המכס היא לתפוס טובין ששימשו לביצוע עבירה, או שנחשדים ככאלה, לרבות עבירות בתחום הקניין הרוחני.

בעולם הרחב בוצעה בשנים האחרונות החמרה רבתי בעונשים המוטלים על מבריחי מוצרים המפרים קניין רוחני. באירופה, למשל, נחקק חוק, אשר מטרתו לייעל את הלחימה בהפרות קניין רוחני. החוק הרחיב עד מאוד את סמכויות אנשי המכס האירופיים ואיפשר להם לפעול באופן עצמאי וללא דרישה מחברה כלשהי אשר זכויותיה נפגעו, כביכול.

בשנת 1995, בעקבות ההסכם שהקים את ארגון הסחר העולמי והצטרפות ישראל אליו, התחייבה המדינה להתאים

למעשה, מנגנון מדריך פישט, קיצר והוזיל משמעותית את הליך רישומם של סימני המסחר במגוון של מדינות.

הצטרפות ישראל לפרוטוקול מדריך "ישרה קו" עם יתר המדינות החברות, תוך הכנסת מספר שינויים לפרקטיקת סימני המסחר הישראלית, אשר המרכזיים בהם הם:

1. תתאפשר הגשת בקשה לרישום סימן מסחר בכמה וכמה סוגי סחורות, או שירותים, במקביל (בעוד שבעבר נדרשה הגשת בקשות נפרדות ביחס לכל סוג של מוצר ו/או שירות).

2. סימן מסחר יהיה תקף למשך עשר שנים, כאשר ניתן יהיה לחדשו לפרקי זמן נוספים של עשר שנים כל אחד (ללא מגבלה). כיום, תקף הסימן לפרק זמן של עשר שנים, כאשר לאחריו ניתן לחדשו לפרקי זמן נוספים של 14 שנים כל אחד.

נציין, כי בשנת 2010 הוגשו 8,017 בקשות סימני מסחר, מתוכן 463 בקשות בינ"ל לפי פרוטוקול מדריך (מאז ההצטרפות ב-1 בספטמבר 2010). בשנת 2011 הוגשו בישראל 8,804 בקשות סימני מסחר, מתוכן 3,858 בקשות בינ"ל לפי פרוטוקול מדריך. בשנת 2012 הוגשו 8,733 בקשות, מתוכן 4,226 עפ"י פרוטוקול מדריך.

2.3 ההצטרפות לארגון לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי (OECD)

לאחר 15 שנים של מו"מ צורפה ישראל בספטמבר 2010 לארגון היוקרתי לשיתוף פעולה ולפיתוח כלכלי. היה זה שיאו של מאמץ ישראלי ממוקד שהוגדר כיעד אסטרטגי בהחלטת ממשלת ישראל משנת 2000.

ארגון ה-OECD מאגד בתוכו את המדינות בעלות הכלכלות המפותחות בעולם, ומטרתו להגביר את שיתוף הפעולה בין

של דיני הקניין הרוחני, אשר השימושי שבהם הינו "דין הקדימה" (Priority). דין הקדימה מאפשר למבקש בקשת בכורה של פטנט, מדגם, או סימן מסחר, במדינה החברה באמנת פריז, לחשוף את ההמצאה, עיצוב המוצר, או הלוגו בציבור לפרק זמן מסוים, מבלי לחשוש כי באותו פרק הזמן אדם אחר יעתיק אותם ויקדים להגיש לפניו בקשה לרישום במדינה או במדינות אחרות בחו"ל החברות באמנה זו (מעל 174 מדינות ע"פ אירגון WIPO), ובכך ליצור יתרון שיווקי, מסחרי, ומשפטי לא הוגנים. בהתאם להוראות אמנת פריז, למגיש בקשת בכורה לפטנט, יש זכות קדימה בת 12 חודשים להגיש בקשת פטנט מקבילה באחת ממדינות אמנת פריז, אשר תאריך תוקפה לא יהיה מועד הגשתה בפועל באותה מדינה, אלא מועד הגשת בקשת הבכורה. עיקרון זה חל גם לגבי בקשות מדגמים לתקופה של שישה חודשים, ולגבי סימני מסחר לתקופה של שישה חודשים.

PCT

אמנה זו (Patent Cooperation Treaty) מאפשרת להאריך את תקופת דין הקדימה לפטנטים בת 12 החודשים שלפי אמנת פריז, ל-30 (ולעיתים 31) חודשים בסה"כ, במדינות החברות באמנת פריז, והחתומות גם על אמנת ה-PCT (מעל 140 מדינות). בתקופה זו של כשנה וחצי (המכונה השלב הבין-לאומי), ניתן לקבל דו"ח חיפוש וחוות דעת, המלמדים רבות על החולשות והחוזקות של בקשת הפטנט, ומאפשרים את תיקון התביעות בבקשה לפני תום השלב הבין-לאומי והמעבר לשלב המדינתי, שהינו שלב רישום הבקשה בשאר מדינות העולם הנבחרות.

פרוטוקול מדריד

פרוטוקול מדריד הינו אמנה המאפשרת לבעלי סימני מסחר מקומיים, אשר נרשמו במדינה החברה באמנה (יותר מ-80 מדינות חברות), להגיש בקשות סימן מסחר מקבילות בינלאומיות בכל יתר מדינות האמנה, באמצעות טופס בקשה אחד, ובתשלום אגרות מופחתות.

עד סוף שנת 1999, את חוקיה לדרישות המוגדרות בהסכם ה'טריפט' (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Including Trade in Counterfeit Goods), הסכם הדן בהיבטים הקשורים לזכויות בקניין רוחני. בעקבות זאת תוקן החוק ונערך שינוי מקיף בחקיקת הקניין הרוחני (אך עדיין לא בפקודת המכס).

הרציונל שמאחורי התיקון היה להסיר קשיים העשויים להתעורר במסחר הבין-לאומי בעניין זכויות בקניין רוחני, וזאת בשנים לב לצורך לתת הגנה לזכויות הקניין הרוחני מחד גיסא, והצורך להבטיח שהאמצעים לאכיפת ההגנה על זכויות אלה לא יפגעו במסחר הבין-לאומי, מאידך גיסא. למעשה, החוק בא ליישם את רוב התיקונים הדרושים לפי הסכם הטריפט וכאמור, בעקבות התיקון לחוק זו בא תיקון מקיף בחקיקה העוסקת בקניין רוחני. אחר כך בא השינוי לפקודת המכס, על ידי הוספת תיקונים וסמכויות שונות לעובדי מינהל המכס.

השינויים בחקיקה ובסמכויות אנשי המכס נתנו בידי בעלי זכויות הקניין הרוחני כלים להתמודד עם מפירי זכויותיהם, ופתחו בפניהם דרך חדשה להילחם במפירים אלו. למשל, ניתנה בידם האפשרות לפנות למנהל המכס ולהודיעו אודות ההפרה, ואם זה משתכנע, מתוך ראיות שבעל הזכות מניח בפניו, בקיומה של הפרה לכאורה של הזכות, כי אז בידו לראות את הייבוא כייבוא אסור. למוכסים במכס ניתנה סמכות לעכב טובין, אם קיימת לכאורה הפרת זכות יוצרים או הפרת זכות בסימן מסחר.

2.5 האמנות החשובות בתחום הקניין הרוחני

להלן פירוט של האמנות החשובות בתחום הקניין הרוחני, הרלוונטיות גם לישראל:

אמנת פריז

אמנת פריז עוסקת במספר אספקטים משמעותיים

אמנת נייס

אמנה זו עוסקת בסיווג של סימני מסחר לפי 34 סיווגים שונים של מוצרים ו-11 סיווגים נוספים של שירותים (סה"כ 45 סיווגים). ישראל הצטרפה לאמנה זו בשנת 1961.

אמנת ברן

האמנה המרכזית להגנת זכויות יוצרים. הוראות אמנה זו קובעות איסור על העתקה או תרגום של יצירה בלי רשות ממחברה, איסור על העתקתה בלי רשותו מלבד לשימוש הוגן, איסור על שידור, הקרנה או הקראה פומבית של היצירה בלי מתן רשות, כמו גם על שינוי, עיבוד או סילוף שלה.

הסכם טריפס (TRIPS trade related aspects of intellectual property rights)

הסכם קניין רוחני בין מדינות ארגון הסחר העולמי (הכולל יותר מ-150 מדינות), שנכנס לתוקפו בשנת 1995. הצטרפות של מדינה לארגון זה הופכת אותה באופן אוטומטי גם כצד להסכם טריפס. הוראות הסכם זה יצרו מכנה משותף לדיני הקניין הרוחני במדינות החברות באמנה זו, ועל מדינות אלו היה לאמץ את ההוראות המוסכמות לדינים הפנימיים שלהן בתוך התקופות שנקבעו.

תעשיית ההיי-טק הישראלית

דולר. תאגידי ענק כמו אפל, EMC, סיסקו, IBM, ברודקום, ג'ונסון אנד ג'ונסון, אינטל, מיקרוסופט ואחרים רכשו חברות הזנק ישראליות בשל ערכן של הטכנולוגיות החדשניות, שפותחו על-ידן ומהוות נכסים אינטלקטואליים בלתי מוחשיים, דהיינו, קניין רוחני. איור מס' 3 מתאר מס' רכישות ענק שבוצעו לאחרונה.

וידגש, הרכישות הללו לא גילמו תזרים מזומנים, צבר לקוחות, או היקף מכירות, שהצדיקו את הערכים הגבוהים ששולמו עבור אותן חברות. החדשנות הטכנולוגית שהיא, כאמור, בעלת ערך רב, היא זו שהצדיקה זאת. אין גם ספק שהקניין הרוחני ימשיך לעמוד במוקד האטרקטיביות של

כדי לקבל תמונת מצב עדכנית אודות הקניין הרוחני בישראל, מומלץ להתבונן לעומק בתעשיית ההיי-טק הישראלית, וזאת בשל הזיקה ההדוקה והקשר הבלתי ניתן להפרדה בין התעשייה הטכנולוגית לבין הקניין הרוחני. במידה רבה, הקניין הרוחני - במובנו הרחב - משקף את מהות הפיתוח הטכנולוגי, ולעיתים קרובות אף מבנא אותו, וזאת בשל העובדה הפשוטה, שיזמים ומפתחים רשמים פטנט על הפיתוח עוד בטרם יצא לשוק.

הדבר מומחש ביתר שאת בסטרט-אפים הישראליים, שנמכרו לתאגידי ענק בחו"ל. בעשור שבין 2003-2012 נרכשו 52 חברות ישראליות בהיקף כולל של 10.5 מיליארד

איור מס' 3: רכישות על ידי חברות מובילות בעולם

2003-Q3/2012, \$m

Acquirer	Number of Acquisitions	Total Value \$m	Largest Acquisitions \$m
	5	5461	NDS: 5000 P-Cube: 200
	8	1014	XIV: 300 Guardium: 225
	9	954	Provigent: 313 BroadLight: 195
	6	835	XtremIO: 435 Kashya: 153 Cyota (RSA): 145
	10	606	Gteko: 120 Kidaro: 100
	2	597	Omrix: 438 ColBar: 159
	9	533	Telmap: 300 Oplus: 100
	1	390	Anobit: 390
	2	205	RADLAN: 195

מקור: IVC Research Center

הטכנולוגי הגלובלי.

תעשיית הטכנולוגיה בישראל מהווה בשנים האחרונות את מנוע הצמיחה של המשק הישראלי. היא בעלת התרומה הגדולה ביותר ליצוא של מדינת ישראל (כ-50% מכלל היצוא), היא בעלת הנגישות הגבוהה ביותר לשוקי ההון בעולם והיא למעשה המגזר היחיד במשק שהצלח לגייס הון זר לאקוויטי בשיעורים נכבדים ביותר, לעומת הממשלה, הבנקים וחברת החשמל שביצעו גיוסי חוב בלבד.

ישראל גם תשתית מן המפותחות בעולם בכל הפרמטרים הדרושים לתעשייה טכנולוגית פורחת. כמות המהנדסים והמדענים לאוכלוסייה היא מהגבוהות בעולם (איור מס' 4), ההוצאה על מחקר ופיתוח אזרחי כאחוז מן התמ"ג אף היא מהגבוהות בעולם, וכך גם מספר המיזמים החדשים יחסית לאוכלוסייה שהוא הגבוה בעולם. עוד נציין, כי בישראל כ-90% מהממציאים הם מקומיים, ממש כמו בהודו, סין, יפן וקוריאה (איור מס' 5), כך שרוב רובה של החדשנות הטכנולוגית בישראל מקורה בממציאים ישראלים.

הנתונים המרשימים הללו ואחרים, יצרו קרקע פורייה, אשר משכה את חברות הטכנולוגיה המובילות בעולם להקים בישראל מרכזי מו"פ, המזינים בטכנולוגיות ומוצרים מתקדמים את צינורות השיווק שלהן.

לאחר כל זאת, חייבים לסייג ולומר, כי מגזר ההיי-טק הישראלי נמצא בשנתיים האחרונות על פרשת דרכים מכרעת, וזאת לאור מספר חולשות מהן סובלת התעשייה הטכנולוגית הישראלית, כפי שיפורט להלן:

- **חולשת הון הסיכון** - קרנות הון הסיכון, שהיוו את צינור החמצן המרכזי של התעשייה, הידלדלו עקב המשבר הפיננסי העולמי וכמעט וחדלו להוות גורם מימון משמעותי בתעשייה לגבי חברות צעירות בשלבים מוקדים.
- **מיצוי מודל החממות** - מודל החממות נראה כמי שמיצה את עצמו, בעיקר על רקע הפרטת החממות.

החברות הישראליות בעיני תאגידים רב-לאומיים. במילים אחרות: הקניין הרוחני משקף את החדשנות הטכנולוגית, כשם ש זו באה לידי ביטוי בנכסים אינטלקטואליים בלתי מוחשיים, ומהווה את ליבת הערך בתהליכי מכירה ורכישה של חברות טכנולוגיות.

יתר על כן, המתבונן כיום בשוק הטכנולוגיה העולמי יכול ללמוד על עוצמת הקניין הרוחני מהמסחר הענף בפטנטים. פטנטים טכנולוגיים הפכו להיות "סחורה חמה" ומושא למאבקים משפטיים בין תאגידי ענק. למעשה, החדשנות הטכנולוגית המגולמת בפטנט היא בעלת ערך כלכלי מרכזי והקניין רוחני נחשב כמנוע צמיחה ראשון במעלה.

אנו עדים לכך שחברות ענק מגלגלות עסקאות לרכישה ומכירה של פטנטים בהיקפים עצומים - "גוגל" רכשה את "מוטורולה תקשורת" תמורת 12.5 מיליארד דולר, עבור זכויות שימוש בכ-15 אלף פטנטים. אפל, מיקרוסופט, RIM, סוני, אריקסון ו-EMC רכשו כקונסורציום תיק פטנטים מחברת נורטל, תמורת 4.5 מיליארד דולר, כאשר במקביל מתנהלים קרבות משפטיים מרים בין "אפל" ו"סמסונג" סביב מכשירי הטלפונים החכמים והפטנטים שלהם.

3.1 סקטור ההיי-טק: הישגים מרשימים וחולשות מבניות

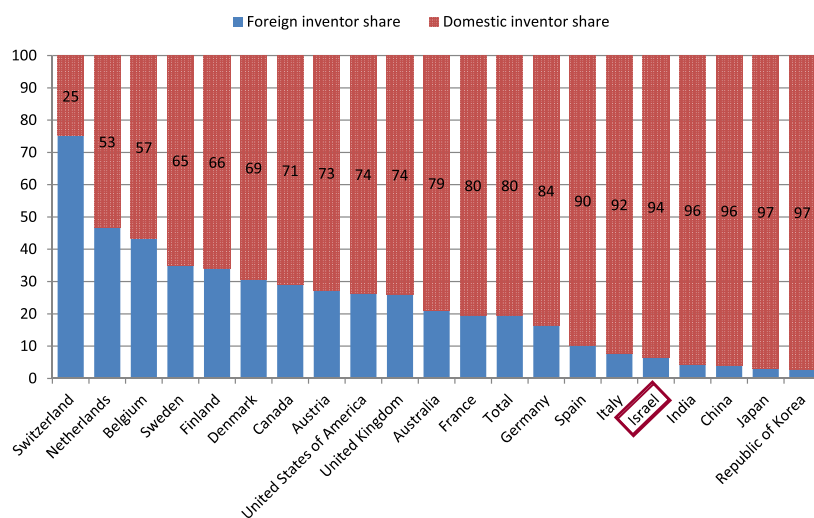
התעשייה הטכנולוגית הישראלית הגיעה להישגים יוצאי דופן בשני העשורים האחרונים. המשאבים הטבעיים המוגבלים (לפחות עד לגילוי מרבצי הגז הטבעי), הדגש על חינוך והשכלה, היישומים האזרחיים של התעשייה הביטחונית והסיוע הממשלתי בגיוס הון סיכון, לצד העלייה ממדינות חבר העמים והסטת הדגש בתעשיית המיחשוב העולמית מחומרה לתוכנה, כל אלה פתחו בשנות ה-90 של המאה הקודמת פתח רחב אליו פרצו עשרות חברות ישראליות, שהציגו יתרון יחסי ניכר בשוק

Bar chart showing the percentage of the population aged 15 and over with a tertiary education degree in Israel and other countries. The Y-axis represents the percentage (0 to 12). The X-axis lists countries and the OECD average. Israel is highlighted with a red box and a red arrow pointing to its value of approximately 11.5%.

מדינה	שיעור ל-1,000 מועסקים (%)
מקסיקו	~0.2
יוון	~0.8
איטליה	~1.2
ספרד	~1.5
הולנד	~3.5
האיחוד האירופאי (מוצע)	~4.2
אוסטריה	~4.2
הממלכה המאוחדת	~4.2
דנמרק	~4.3
אירלנד	~4.3
קנדה	~4.3
צרפת	~4.4
גרמניה	~5.0
OECD (מוצע)	~5.1
טורקיה	~5.5
קוריאה	~6.5
שוודיה	~7.0
יפן	~7.2
ארה"ב**	~8.0
פינלנד	~9.5
ישראל*	~11.5

** בארה"ב משרות חוקרים – אזרחי בלבד.

איור מס' 5: יחס ממצאים מקומיים וזרים ב- 20 המדינות המובילות, 2011

מקור: מאגר הנתונים של ארגון WIPO (מרץ 2012)

ומאבדות את כוחן והשפעתן בשנים האחרונות. הדבר בא לידי ביטוי, קודם כל, בירידה ניכרת בהיקף ההון שגויס על-ידי הקרנות, כאשר במקביל הן נוטות כיום להשקיע פחות בחברות היי-טק צעירות בתחילת דרכן ומעדיפות להסיט את ההשקעה, הקטנה והולכת, לחברות בשלות ו"בטוחות" יותר.

ברור שלמשבר הכלכלי הגלובלי השפעה ניכרת על יכולת הגיוס של הקרנות, וקיים מיתאם ברור בין התנודות בהיקף הגיוסים לבין משברים עולמיים ושינוי בטעמים של המשקיעים. הדבר נכון במיוחד לגבי השוק הפיננסי בארה"ב, שהיווה את המקור העיקרי להון סיכון עבור הקרנות הישראליות.

מנתונים שנאספו ונותחו על-ידי חטיבת המחקר בקבוצת לוצאטו עולה, כי מאז שנת 2000 חלה ירידה ניכרת, עקבית ומתמשכת בהיקף ההון, שגויס על-ידי קרנות הון הסיכון בישראל.

בשנת 2000 גייסו הקרנות לא פחות מ-2.8 מיליארד דולר, בשנת 2005 ירד היקף הגיוס ל-1.5 מיליארד דולר, בשנת 2009 הן גייסו 200 מיליון דולר בלבד ואילו בשנת 2010 נעצר לחלוטין גיוס הכספים על-ידן. בשנת 2011 חלה אמנם התאוששות-מה והן הצליחו לגייס כ-900 מיליון דולר, אך המגמה בכללותה לא השתנתה והיקף גיוס זה שיחזר אך בקושי את היקף הגיוס בשנת 2008. גם שנת 2012 לא הביאה בכנפיה שינוי, אלא דשדוש במקום. קרנות הון הסיכון גייסו כ-500 מיליון דולר, היקף נמוך מעט יותר מזה של 2011 (אזור מס' 6).

התחזית לכל שנת 2013 מעודדת מעט יותר ומבשרת על עליית-מה בהיקף הגיוסים של הקרנות. ההערכה היא כי היקף הגיוס יעמוד על כ-600 מיליון דולר.

בפנורמה רחבה יותר ניתן לראות, כי במהלך כל התקופה שבין 1995-2012 גייסו קרנות הון הסיכון כ-14.2 מיליארד

● **קצב החדשנות נמצא בירידה** - אחד הביטויים לכך הוא הירידה הניכרת שחלה במספר חברות ההזנק החדשות. ביטוי נוסף הוא הירידה במספר בקשות הפטנט הבין-לאומיות שמקורן מישראל בשלוש השנים האחרונות.

● **צמצום מרכזי המו"פ הגלובליים** - חברות הענק הרב-לאומיות צמצמו את מרכזי המו"פ שלהן לאור המשבר הכלכלי העולמי, בה בשעה שהתחרות על פתיחת מרכזים חדשים גוברת בשל ההטבות ותמריצי המס שמציעות מדינות מתחרות.

● **משבר בתעשיית השבבים** - תעשיית השבבים בישראל שרויה במשבר בשל סיבות מבניות, טכנולוגיות ופיננסיות.

● **יצוא ההיי-טק הישראלי לא מצליח להמריא בשנים האחרונות** - מנתוני מכון היצוא ואיגוד תעשיות התוכנה והאלקטרוניקה, עולה כי יצוא ההיי-טק עמד על 21.5 מיליארד דולר ב-2012, לעומת כ-21 מיליארד דולר ב-2011 ו-19.9 מיליארד דולר ב-2010.

● **ההשקעה הממשלתית במו"פ נמצאת בירידה** - ישראל עדיין נמצאת במקום הראשון בעולם בהשקעה במו"פ אזרחי: כ-4.4%, אולם תרומת הממשלה נמצאת בירידה (עומדת כיום על 20% מסך כל ההשקעה במו"פ). ירידה זו מקוזזת עם העלייה בהשקעה מצד הסקטור העסקי.

● **גיוס והכשרת כ"א לתעשייה** - מאגר כוח האדם המעולה, שהגיע לכאן ממדינות בריה"מ לשעבר, הולך ומזדקן. ישראל מפגרת אחרי מתחרותיה, מדינות אסיה, בייצור כוח אדם טכנולוגי, שישמש כעתודת המהנדסים הבאה.

להלן נבחן ביתר פירוט את שני הנושאים העיקריים הרלוונטיים - הון הסיכון והחדשנות הטכנולוגית:

3.2 קרנות הון סיכון - מגיאות לשפל

קרנות הון הסיכון הישראליות, שהיו פעם המנוע המרכזי של תעשיית ההיי-טק הישראלית המצליחה, הולכות

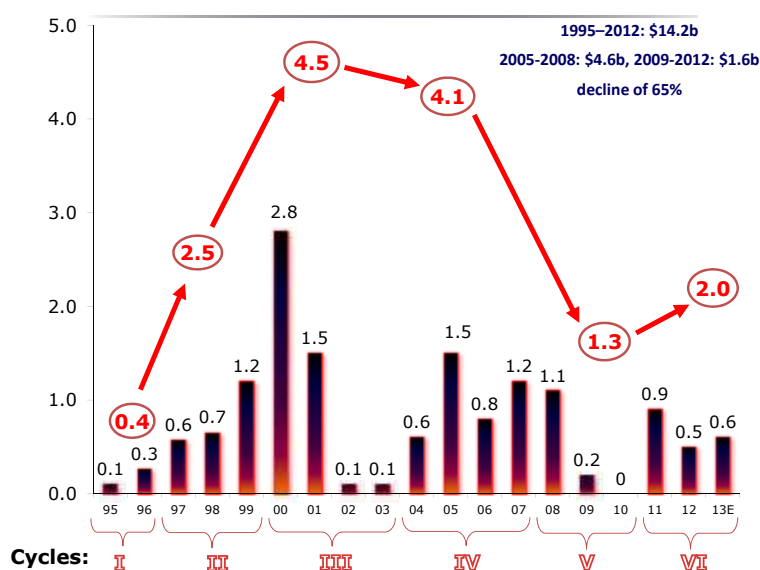
סקטור ההיי-טק הישראלי 15.7 מיליארד דולר. 37% גוייס על-ידי הקרנות והיתר, 63%, על-ידי משקיעים אחרים. נתון זה מתחבר לנתון נוסף והוא הפער בין הגיוס וההשקעה. בין השנים 2003-2012 גייסו הקרנות הון בסך של כ-6.7 מיליארד דולר, אך השקיעו מתוכו רק 5.7 מיליארד דולר. קו זה מאפיין את הקרנות בשנים האחרונות, כאשר היקף ההשקעה נמוך מהיקף הגיוס. עם זאת, הוא מבטא גם ירידה בהיקף גיוס ההון.

ובמה השקיעו הקרנות? לאורך שמונה השנים האחרונות בולטת השקעה הולכת וגוברת בתחומי מדעי החיים והאינטרנט, לעומת ירידה מסוימת בהשקעה בשבבים והשקעה תנודתית בתקשורת. מהנתונים עולה למשל, כי בשנים 2011-2012, חלה עלייה של כ-50% בהשקעה באינטרנט לעומת השנים 2007-2008. עלייה של 44% נרשמה בשנת 2012 בהשקעה במדעי החיים לעומת שנת 2011.

דולר, כאשר תקופת זמן זו נחלקת לשש תקופות משנה, שכל אחת מהן מבטאת מחזור עסקי. הגרף מלמד בבירור על עלייה מטאורית בגיוסים בין השנים 1995 עד 2000 - שנת התפוצצות בועת ההיי-טק - וירידה מתמשכת מאז ועד שנת 2011 שלאחריה ניכרת דריכה במקום. אם בשנים 2005-2008 גייסו הקרנות 4.6 מיליארד דולר, הרי בשנים 2009-2012 הן גייסו רק 1.6 מיליארד דולר - ירידה של כ-65%!

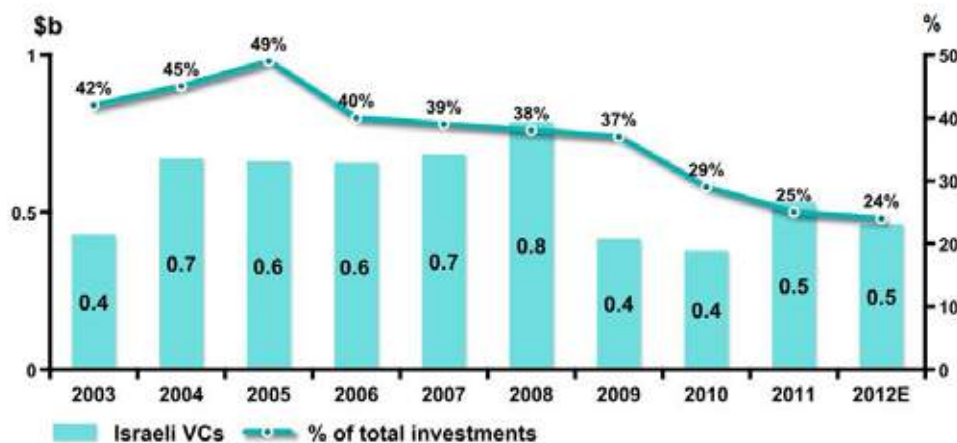
ירידת כוחן של קרנות הון הסיכון הישראליות בולטת גם בניתוח חלקן בסך כל ההון שגוייס לסקטור ההיי-טק הישראלי. אם בשנת 2005, למשל, חלשו הקרנות על 49% מהיקף ההון שגוייס, הרי שבשנת 2009 היקף זה ירד לרמה של 37% והידרדר לרמה של 29%-30% בשנים 2010 ו-2011 בהתאמה. בשנת 2012 הנתונים אף הורעו - הקרנות גייסו רק 24% מסך הכל ההון שגוייס להיי-טק (איור מס' 7). בראייה כוללת של השנים 2003-2012 גייס

איור מס' 6: גיוס הון ע"י קרנות הון סיכון ישראליות

מקור: IVC Research Center

איור מס' 7: השקעות קרנות הון סיכון ישראליות באחוז מהסך השנתי

מקור: IVC Research Center

של עשר שנים נפתחו בישראל כ-600 חברות חדשות לשנה, כך ששנת 2012 מבטאת ירידה של כ-23% ביחס ל-2011 במספר החברות החדשות. האטה ביצירת חדשנות טכנולוגית באה לידי ביטוי גם דרך מספר בקשות הפטנט הבין-לאומיות (PCT), שמקורן בישראל (איור מס' 9). מספר בקשות הפטנט הבין-לאומיות הישראליות ירד בשלוש השנים האחרונות, בניגוד למגמה העולמית, ובעיקר בהשוואה למדינות שכיום מהוות מתחרות בתחום החדשנות הטכנולוגית, כמו הודו, סין ודרום קוריאה, שקצב הגידול שלהן בהגשת בקשות בין-לאומיות נע בין 15%-ל-30%, בעוד שבישראל נרשמה ירידה ממוצעת של כ-3% (איור מס' 10).

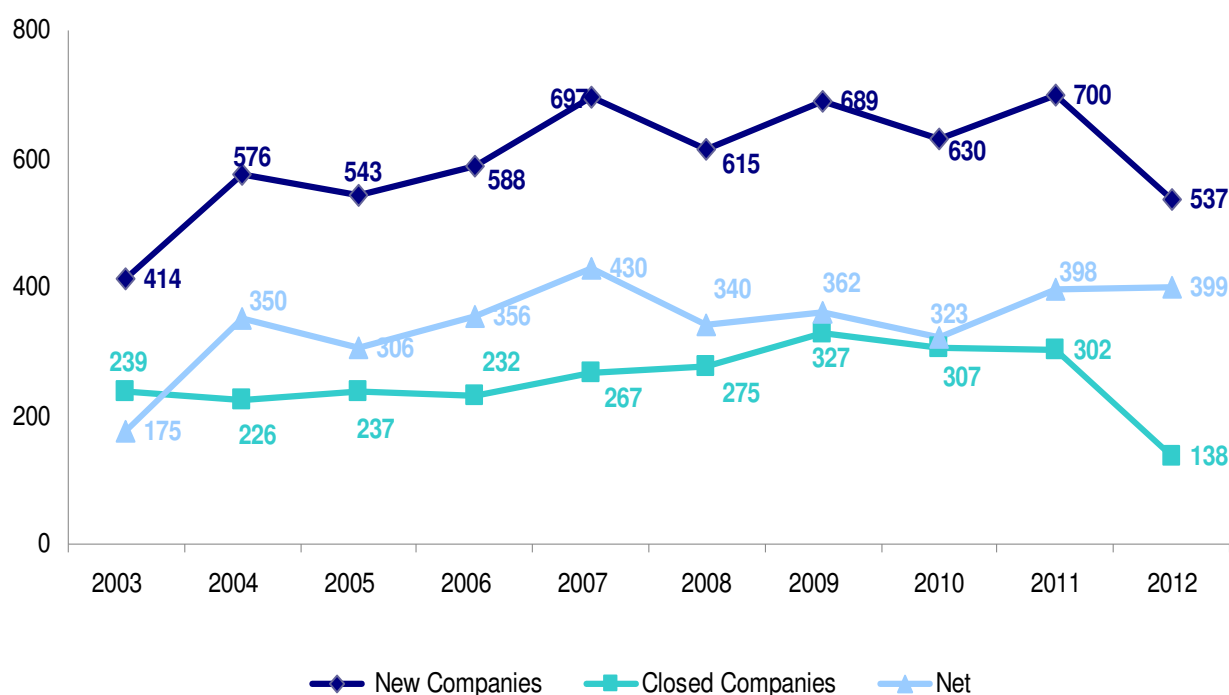
יש לזכור שמספר בקשות הפטנט מהווה מדד המבטא חדשנות טכנולוגית וככל הנראה יש האטה בקצב יצירת חדשנות טכנולוגית בישראל, באופן יחסי לעבר ובאופן יחסי

נתון זה תואם נתון אחר הנוגע לתמהיל ענף ההיי-טק, וממנו עולה כי בעשר השנים האחרונות חל מהפך בהרכב הענף. בעוד שלפני עשור החברות הדומיננטיות היו חברות התקשורת והתוכנה (62% מכלל החברות), הרי שכיום רוב החברות הן חברות האינטרנט ומדעי החיים החולשות על כמעט 50% מהענף.

3.3 האטה ביצירת חדשנות טכנולוגית

אחד הביטויים של חדשנות טכנולוגית הוא מספר חברות הסטרט-אפ הנפתחות מידי שנה (איור מס' 8). בשנת 2012 נפתחו רק 537 חברות חדשות, לעומת 700 בשנת 2011 ו-630 בשנת 2010. מכיוון שבאותה שנה נסגרו 138 חברות (לעומת 302 ו-307 בשנים 2011 ו-2010 בהתאמה), הרי סך כל החברות עמד על 399, מעט יותר מבשנה שקדמה לה - 398 ו-323 בשנת 2010. בממוצע

איור מס' 8: הקמת חברות הזנק

מקור: IVC Research Center

המועסקים הישיר או העקיף שלו, אלא גם ובעיקר בתרומתו לייצוא, להכנסת מטבע זר, למובילות הישראלית בשווקים הגלובליים, לזרימת משקיעים והשקעות לארץ ולביסוס מעמדה ומיצובה של ישראל כמעצמה טכנולוגית ("אומת הסטרט-אפ").

הנתונים העולים מן השטח מדאיגים למדי ומחייבים חשיבה והיערכות מתאימה. מצד אחד, ישראל עדיין נהנית מתשתית מצוינת של הון אנושי ומערך פיננסי ומקצועי המספקים לה יכולת סגולית רבה, אשר ממנה ניתן לחזק את ענף הטכנולוגיה. לפי נתונים של מכון המחקר IMD (איור מס' 10) אשר חוקר מצבי שוק של

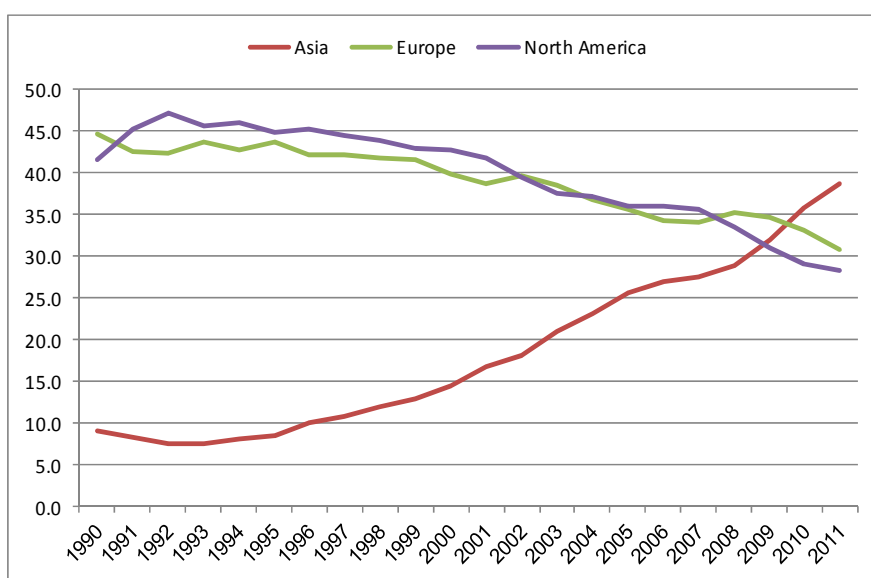
לעולם, בעיקר בהשוואה למדינות כמו סין, קוריאה ויפן. בהקשר זה ניתן להצביע, שוב, על המגמה העולמית-מספר בקשות הפטנט הבין-לאומיות מהמדינות האסייתיות הללו נמצא בעלייה, לעומת ירידה במספר הבקשות במדינות אירופה וצפון אמריקה. נתון זה משקף פעם נוספת את המגמות המאקרו-כלכליות בעולם

3.4 דרושה: היערכות לאומית חדשה

על חשיבותו של ההיי-טק הישראלי לכלכלה הלאומית לא צריך להכביר מילים. סקטור זה אינו נמדד רק בהיקף

איור מס' 11: חלוקת בקשות PCT עפ"י אזור המוצא

מקור: מאגר הנתונים של ארגון WIPO (מרץ 2012)

עוגנים מרכזיים:

1. טיפוח ההון האנושי לכל אורך שרשת הייצור, תוך חיזוק הזיקה שבין האקדמיה לתעשייה.
2. ביסוס מודל חדש וחלופי לקרנות הון הסיכון ולחממות, תוך מעורבות עמוקה של המדינה בתהליך זה.
3. הענקת רשת ביטחון למשקיעים והסטת השקעות הגופים המוסדיים להיי-טק.
4. מתן תמריצים לחברות רב-לאומיות להקמת מרכזי מו"פ נוספים בישראל.

עניין חשוב במיוחד הוא הנושא המימוני, אשר כפי שראינו מעיק כיום על יצירת החדשנות הטכנולוגית. כמו בעבר, גם עתה נדרשת המדינה לחזור ולתפקד בהיבט זה, אך בעשותה זאת עליה להיעזר בכלים חדשניים המתאימים למציאות החדשה. על הממשלה להשקיע בפרויקטים טכנולוגיים ולעודד יזמות טכנולוגית, הן דרך הכלים הקיימים

מדינות העולם, ישראל מובילה (איור 12) בכל הפרמטרים החיוניים והחשובים לבניית ולקיום תשתיות לתעשייה טכנולוגית המפתחת חדשנות טכנולוגית ופיתוח תעשיית ההיי-טק. עם זאת, ברור כי אם ישראל לא תבצע הערכות מתאימה, היא לא תוכל לשמור על הישגיה המרשימים למרות תשתית חשובה זו. מדיניות ממשלתית אחראית צריכה לתת מענה לאתגר זה. בראייה לאומית, זהו כעת תפקידה של הממשלה – לתמוך, לדחוף ולהשקיע באותה תעשייה מצליחה הנמצאת ככל הנראה בתחילתו של משבר.

מה נדרש, אם כן, מהממשלה?

כדי שתעשיית ההיי-טק תמשיך להוביל את הכלכלה הישראלית, להבטיח את יתרונה היחסי של ישראל בשווקים הגלובליים ולמצות את הנכסים האינטלקטואליים שמקורם בהון האנושי שלה, על הממשלה להתוות תוכנית לאומית מקיפה לפיתוח מגזר הטכנולוגיה, שתתבסס על ארבעה

הכלכלה והמסחר החדש, ראש הממשלה, מר בנימין נתניהו, שר האוצר, מר יאיר לפיד, ושר הכלכלה והמסחר, מר **נפתלי בנט**, איש היי-טק מצליח בעברו, וכן ממשלת ישראל בכללותה, ישכילו להעניק את התנופה המחודשת לענף ההיי-טק הישראלי.

לסיכום, נראה כי המציאות שהביאה לפריחתה ושגשוגה של תעשיית ההיי-טק הישראלית משתנה, ועל מנת שלא להיקלע להתאבנות מסוכנת יש להזרים דם חדש למערכת. כאמור, חלק מהיסודות שעליהם מושתת המגזר הטכנולוגי עדיין מוצקים – כושר יזמות, אקדמיה מצטיינת, השקעות לאומיות במו"פ גבוהות יחסית, חוש המצאה מפותח ויכולת הסתגלות לתנאים המשתנים של שוק דינאמי וגלובלי, רווי תחרות.

אך חלק מהתנאים שהקלו על שגשוגה של התעשייה הולכים ונעלמים, בפרט על רקע תחרות מואצת מצד מדינות אסיה, ומתחיל להיווצר ריק מסוכן. זו שעתה הגדולה של המדינה – עליה לשמר את ההישגים יוצאי הדופן של התעשייה הטכנולוגית הישראלית ולהצעידה שלב נוסף קדימה.

איור מס' 12: מחקר שנתי (2011) של מכון IMD מידת התחרותיות הגלובלית

תחום	דירוג
תשתית טכנולוגית	5
תשתית מדעית	4
תמריצי השקעה	2
שוק ההון	2
יזמות	1
גמישות והתאמה לשינויים בסביבה עסקית	1
הון סיכון	2
גישה כלפי גלובליזציה	2
מיומנות כוח העבודה	4
הוצאות המגזר העסקי על מו"פ	1
מחקר מדעי	1
מיומנויות בתחום טכנולוגיית המידע	1
סיכון והעזה של הסקטור הפרטי והציבורי	1

של המדען הראשי והן דרך כלים חדשים, בשיתוף הסקטור הפרטי, תוך עידוד המשקיעים המוסדיים להסיט יותר ויותר כספים לתחום הטכנולוגי, והענקת רשת ביטחון וכלים למיזעור סיכונים למשקיעים.

הסטה ולו של 1% בלבד מכספי הגופים המוסדיים, המוערכים בכ-1,200 מיליארדי שקלים, להשקעה בהיי-טק הישראלי תאפשר לסקטור הטכנולוגי להמריא פעם נוספת. ברור שהשקעה זו איננה נטולת סיכונים, אך היא בוודאי מושכלת יותר מאשר השקעה בנדל"ן במזרח אירופה.

שוק חשוב כמו ההיי-טק, שאחראי במידה לא קטנה להצלחה הכלכלית של ישראל בעשורים האחרונים ומהווה את היתרון הבולט שיש לישראל בשווקים הגלובליים, ראוי להתייחסות רצינית מצד קובעי המדיניות. יש לקוות ששר

תעשיית התרופות ומדעי החיים

מאבק זה מתחדד נוכח מה שמוגדר רגע האמת של חברות תרופות המקור. בשנים הקרובות יגיע הרגע ממנו הן חששו - רגע פקיעת הפטנט.

שורה של פטנטים המגינים על תרופות מקור חשובות ייפקעו ולחברות המקור אין בצנרת המו"פ מספיק פטנטים חדשים. מומחים מעריכים שחברות תרופות רבות יחפשו שיתופי פעולה עסקיים, או מיזוגים, שיבטיחו את המשך הישרדותן בשוק בו פועלות יותר ויותר חברות המייצרות תחליפים גנריים הנמכרים במחירים נמוכים בעשרות אחוזים.

למעשה מתברר, כי המודל העסקי המסורתי של חברות התרופות משתנה, ולאחר שהחברות הגדולות - שמייצרות כ-70% מכל התרופות הפרמקולוגיות בעולם - ראו את שווי השוק שלהן מרקיע שחקים בין שנת 1985 לשנת 2000, הן נמצאות כרגע תחת לחץ עצום והצפי הוא, כי עד שנת 2020 המודל המסורתי יחדל לעבוד ויעבור שינוי בלתי נמנע - משימוש בתרופות לאוכלוסייה רחבה לשימוש בתרופות מותאמות למשתמש בהתאם לפרופיל הגנטי שלו, ומכאן שהתרופות תהיינה מותאמות לאוכלוסיית משתמשים מצומצמת. המשמעות הכלכלית היא שההכנסה מכל תרופה חדשה תקטן באופן משמעותי והכדאיות הכלכלית לפיתוח תרופות חדשות תעמוד בספק.

כתוצאה מהשינויים בתחום, חברות התרופות מנסות לחבור לחברות מחקר, אוניברסיטאות, מעבדות, קליניקות, בתי חולים ואפילו למפיצי התרופות, בכדי לזהות מגמות וטכנולוגיות חדשות ולפתח מוצרים שיהיו יעילים לציבור.

למעשה, תהליך זה נמצא כבר בפעולה ובישראל אנו עדים לכך שתאגידי תרופות גדולים מהעולם, כמו רוש ונוברטיס, וכן טבע הישראלית, שותפות למחקר בתחום פיתוח תרופות עם חוקרים מהאקדמיה, תוך השקעה בחברות פארמה ובחברות ביוטכנולוגיה קטנות.

אין כמעט תחום הקשור בטבורו לעולם התוכן של הקניין הרוחני כמו תעשיית התרופות.

חברות תרופות המבוססות מחקר ופיתוח תלויות באופן מוחלט בהגנה נאותה על זכויות קניין רוחני. הזמן והעלויות הכרוכים בתהליך המחקר והפיתוח (מו"פ) בתעשיית התרופות החדשנית הינם גדולים במיוחד. בממוצע, זמן מחקר ופיתוח, כולל רישוי לתרופה, אורך כ-12 עד 15 שנים, ועלותו נאמדת בכ-890 מיליון דולר.

זאת ועוד, מכל 5,000 מולקולות המסוננות, בממוצע רק חמש נבדקות בניסויים קליניים, ורק אחת הופכת לתרופה המאושרת לטיפול בחולים. למעשה, פחות מ-20% מהתרופות שכבר הגיעו לשלב הניסוי בבני אדם מקבלות בסופו של דבר, אישור רגולטורי.

בנוסף, בממוצע, רק שלוש מתוך כל עשר תרופות מירשם הזמינות לטיפול, מפיקות הכנסות השוות או העולות על עלויות המו"פ הממוצעות. נמצא כי בהיעדר הגנה פטנטית, כ-65% מן התרופות הקיימות כיום בשוק לא היו מפותחות כלל.

באופן הפוך, המודל העסקי של החברות הגנריות מתבסס על פקיעת פטנטים והאפשרות לייצר תרופות דומות או זהות.

בין שני הענפים הללו של תעשיית התרופות העולמית, החברות האתיות (המייצרות תרופות מקור) מול החברות הגנריות, מתחוללים מאבקים כלכליים, משפטיים ופוליטיים קשים, שנסובים בעיקר סביב רגולציית פטנטים. בעוד שחברות התרופות האתיות מבקשות להאריך ככל האפשר את משך חי הפטנט, החברות הגנריות מבקשות לצמצמו.

מכיוון שעלות הפיתוח של תרופה גנרית היא יחסית זולה, התרופות הללו נמכרות במחירים זולים, של כ-30% - 50% ממחירי התרופה המקורית. לאחר שנתיים של פעילות, התרופות הגנריות משתלטות על כ-70% מהשוק של אותה תרופה.

4.2 הארכת תוקף פטנטים

נושא הארכות תוקף פטנט בישראל הינו מסובך למדי, מסורבל ועמוס בפערים ואי בהירויות שעדיין לא טופלו בפסיקה המקומית. כמו כן, מערכת הארכות התוקף בישראל אינה מאוזנת ונוטה באופן ברור לטובת האינטרסים של התעשייה הגנרית המקומית על פני אלו של החברות האתיות.

כל נושא הארכת התוקף של הפטנטים השתלב בישראל במסגרת תיקון לחוק הפטנטים מפרברואר 1998. מזה מספר שנים יושבת על שולחן הכנסת הצעת חוק להסדרת הנושא, ונכון להיום ההצעה עדיין לא התקבלה. עם זאת, סעיף 64 לחוק הפטנטים מאפשר להאריך את תקופת ההגנה על פטנטים בתחום התרופות והמכשור רפואי בתנאים שונים. הדבר נובע, בין היתר, מהלחץ הבין-לאומי הגובר על ישראל להעלות ולהתאים את רמת ההגנה הניתנת לזכויות קניין רוחני.

הסיבה העיקרית לשילוב הליך הארכת התוקף של הפטנטים היא הצורך לפצות את החברות האתיות על ההליכים הרגולטוריים הממושכים הנדרשים עד לקבלת אישור לשיווק, שבמהלכם הם מנועים מהניצול המסחרי של ההמצאה המוגנת בפטנט. כאמור, אורך החיים האפקטיבי של פטנטים בתרופות קצר בהרבה מן התקופה המצויינת בחוק (20 שנה). התהליך הארוך הנדרש לפיתוח תרופה ולקבלת האישור לשיווק מביא למצב בו לחברות התרופות האתיות ישנו פרק זמן קצר יחסית לשיווקה של התרופה. לכן נדרש איזון ההשפעה של ה-Bolar Exemption, ההיתר שניתן ליצרנים גנריים לערוך ניסויים במהלך תקופת ההגנה המקורית של הפטנט לצורך קבלת אישור לשיווק התחליפים הגנריים עם פקיעת תוקפו של הפטנט.

חישוב תקופת הארכה בישראל לא מבוצע באופן עצמאי, אלא מבוסס על החלטות קודמות. ישנה זיקה ברורה וישירה (מנגנון הקישור) לחישוב משך תקופת הארכה

שוק התרופות העולמי

שוק התרופות העולמי נאמד בכ-800 מיליארד דולר. השחקניות המרכזיות בשוק זה הן ארה"ב (האחראית על 50% מכלל התרופות הקיימות בעולם) וכמו כן ארצות מערב אירופה (בעיקר שווייץ, גרמניה ואנגליה), יפן, וישראל, הדומיננטית מאוד בתחום התרופות הגנריות (בעיקר בשל חברת "טבע").

בעיקרון, דיני הפטנטים מוסדרים על-ידי כל מדינה בנפרד. עם זאת, הסכם ה-TRIPS קבע שורה של כללים, שהמדינות החתומות חייבות לעמוד בהם. כללים אלו תפקידם להבטיח סטנדרט מינימלי של הגנה על קניין רוחני בכלל, ופטנטים בשוק התרופות בפרט.

4.1 תעשיית התרופות המבוססת מו"פ

למדינת ישראל פוטנציאל גדול למשיכת השקעות למחקר ופיתוח של מוצרים ביו-רפואיים, כמו גם לביצוע מחקרים קליניים. עד לאחרונה פוטנציאל זה לא מומש דיו עקב שורה של בעיות חוקיות ורגולטוריות בתחום ההגנה על זכויות קניין רוחני בתרופות וקשיים בירוקרטיים אחרים.

עם הצטרפותה של ישראל לארגון ה-OECD הוחל בביצוע שינויים, התאמות ותיקונים, שנועדו לספק הגנה נאותה על זכויות קניין רוחני בתרופות בהתאם לסטנדרט המקובל במדינות החברות בארגון. שינויים אלה נמצאים עדיין בהליכי חקיקה וחשיבותם העיקרית נוגעת להארכת תוקף פטנטים, נושא שבו ישראל פיגרה אחרי המערב.

להלן סקירה קצרה של המצב הקיים והשינויים שישראל עתידה לבצע בתחום זה, אשרנועדו לשפר את ההגנה על זכויות קניין רוחני בתחום התרופות:

להארכת תוקף.

- הוספת האפשרות להגיש בקשה להארכת תוקף לפטנטים אשר עדיין בהליך בחינה.
- הוספת הליך לבחינת בקשות להארכת תוקף גם במקרים בהם עדיין לא ניתנה הארכת תוקף במדינות המוכרות.

אין ספק ששיפור ההגנה על זכויות קניין רוחני יאיץ את קצב רישומן של תרופות חדשות בארץ ויגביר את התחרות בין תרופות מקור שונות לטיפול בסוגי מחלה שונים. כדאי לזכור, כי העלות למשך מייבוא תרופות שאינן רשומות בארץ הינה גבוהה יותר מן התשלום עבור תרופות הרשומות בארץ ואשר מתבססות על זכויות קניין רוחני. יתרה מכך, היעדר הרישום של תרופות אלה בארץ ימנע כל אפשרות של תחרות גנרית ושל הוזלת מחירים לאורך זמן.

אשר למחקרים קליניים, לא פחות מאלף מחקרים קליניים נערכים מדי שנה בישראל רק בתחום התרופות. התשתית המפותחת בבתי החולים, האוכלוסייה ההטרוגנית, הנגישות למידע ושיתוף הפעולה עדיין מושכים את חברות התרופות לישראל. המחקרים הקליניים מכניסים כ-350 מיליון דולר מדי שנה למדינה, ובעשור האחרון אושרו כ-1,300 תרופות חדשות בישראל.

ישראל עדיין מושכת חברות גדולות ונתפסת על-ידי העולם כמוקד של חדשנות, אך אסור להיות שאננים, לאור העובדה כי קיים גידול שנתי של 5%-10% במספר המחקרים הקליניים המבוצעים במדינות מזרח אירופה ואסיה, ומדינות שנחשבו למובילות בתחום נמצאות דווקא בירידה ונלחמות לשמור על חלקן בתחום.

כדי להבטיח את המשך יתרונה של ישראל בתחום זה יש לצמצם חסמים בירוקרטיים, המערימים קשיים בתהליך קידום המחקרים הקליניים. העולם מתקדם ואסור לישראל לקפוא על שמריה. אם לא יחול שינוי בתחום, נהיה עדים להעדפה גוברת של חברות לבצע מחקרים קליניים במזרח אירופה ובמזרח הרחוק.

עבור פטנטים ישראלים ופטנטים באחת מ-21 המדינות המוכרות על פי רשימה שנקבעה בחוק. צו הארכה יעמוד בתוקפו למשך תקופה השווה לתקופת ההארכה הקצרה מבין תקופות ההארכה שניתנו לפטנט ייחוס במדינה מסוימת מתוך המדינות המוכרות ולא יעלה על חמש שנים. החישוב הנ"ל הינו מסורבל ומטיל בירוקרטיה מיותרת על החברות האתיות במסגרת בקשתן לקבלת צו ארכה.

- התנאים המהותיים למתן צו הארכה בישראל הינם: החומר, התהליך לייצור או השימוש בו, התכשיר הרפואי המכיל את החומר או התהליך לייצור או הציוד הרפואי, נתבע בפטנט הבסיסי והפטנט הבסיסי עומד בתוקפו.
- התכשיר נרשם במרשם התרופות הישראלי.
- הרישום של המוצר הינו הרישום הראשון המאפשר שימוש בחומר בישראל למטרות רפואיות.
- לא ניתן צו הארכה קודם על הפטנט הבסיסי או לגבי החומר.
- ניתן היתר שיווק בארה"ב לתכשיר או למכשיר הרפואי המוגן בפטנט ייחוס – אם הוארכה בארצות הברית תקופת תוקפו של פטנט הייחוס ביחס לתכשיר או למכשיר הרפואי האמור.

בתזכיר הבנות שנחתם בין ממשלת ישראל והממשל האמריקני ב-18 בפברואר 2010, ממשלת ישראל התחייבה ליזום ולקדם שינויי חקיקה מסוימים בהוראות הארכת תוקף פטנט.

ב-18 בספטמבר 2010, משרד המשפטים פרסם טיוטת הצעת חוק למספר תיקונים להוראות הארכת תוקף פטנטים. להלן עיקרי ההצעות:

- צמצום מספר המדינות המוכרות – מספר המדינות המוכרות, המהוות את הבסיס לחישוב משך צו הארכה בישראל, יופחת לכחמש מדינות באיחוד האירופי (צרפת, גרמניה, איטליה, ספרד ובריטניה) וארה"ב.
- קביעת תאריכי יעד רשמיים בעניין תביעות של בקשות

4.4 ומה קורה בישראל?

בשנה שעברה פירסם המכון לבריאות תרופתית, ארגון בין-לאומי, דו"ח שבו מדורגת ישראל במקום העשירי בעולם במספר מקרי התרופות המזויפות שאותרו בידי גורמי האכיפה. שכנותיה של ישראל לדו"ח הן מדינות כמו רוסיה, סין, אוזבקיסטאן, אוקראינה, ברזיל ופרו. יחד עם פרסום הדו"ח, מציינים מחבריו, כי הממצאים הכלולים בו אינם משקפים בהכרח את היקף הפשיעה בפועל. גורמים אחרים מעריכים כי ישראל נמצאת במקום השמיני בעולם בהיקף זיופי תרופות.

הסיכונים מהפצת תרופות מזויפות הם רבים. מדובר הן בפגיעה בציבור המטופלים עד כדי מוות (לפי אחת ההערכות בין חצי מליון למיליון בני אדם מתים מידי שנה מצריכת תרופות מזויפות) והן בפגיעה בחברות היצרניות שהמוניטין, היקף המכירות והאמון שלהן נפגעים קשות, מה שמוביל לפגיעה כלכלית ניכרת ואיבוד נתחי שוק.

מה מזייפים?

תכשירים מקוריים, גנריים (ויאגרה, סיאליס, לוויטרה, תכשירי הרזיה), סטרואידים, מוצרים אנטי-סרטניים, מוצרים אנטיביוטיים, תרופות להורדת לחץ דם ועוד. נראה, כי היעדר חקיקה מתאימה, ענישה מגוחכת, אי אכיפת חוקים, ייבוא מקביל, היכולת לרכוש תרופות באינטרנט ושרשרת אספקה ארוכה ולא מפוקחת מקלים על הזייפנים והופכים את המלחמה בזיוף התרופות לקשה במיוחד. מעבר לכך, לישראל מאפיינים ייחודיים המקלים עוד יותר על הזייפנים כגון היותה תחנת מעבר מהמזרח (המזייף) למערב (שוק היעד) וקירבתה לרשות הפלשתינית.

יצרני התרופות בארץ מעריכים, כי בשנה שעברה נמכרו בישראל יותר ממיליון תרופות מזויפות וגנובות, בהיקף כולל של כ-120 מיליון שקל. לגורמים הרשמיים העוסקים בנושא, המשטרה ומשרדי הבריאות והמשפטים, אין לעומת זאת נתונים מדויקים על היקף התופעה. יחד עם

4.3 זיוף תרופות והברחת תרופות מזויפות

לצד הפעילות הערה של שוק התרופות בישראל, פועל במרץ רב גם שוק מקביל, שהיקף פעילותו לא היה מבייש אף ענף כלכלי – ייצור וסחר בתרופות מזויפות, שהן תרופות לא מקוריות, המיוצרות בתנאים לא פרמצבטיים. תופעה זו, חייבים לומר, אינה אופיינית רק לישראל, ומדינות רבות בעולם מנסות להילחם בה במידה כזו או אחרת של הצלחה.

למעשה, היקף הפשיעה הפרמצבטית בעולם הולך וגדל בהתמדה, בד בבד עם צמיחתו של ענף הפרמצבטיקה. הפושעים הפרמצבטיים אינם דגי רקק אלא התארגנויות בינ"ל לייצור, גניבה ומסחר בלתי חוקי במוצרים רפואיים. מעבר לזיוף תרופות, העבריינים עוסקים גם בזיוף אריזות ואריזה מחדש של תרופות, בהסטת תרופות מייעדן המקורי (למשל, לשווקים בהם הרווח לסוחרים גבוה יותר), באספקת תרופות לא חוקיות לבתי מרחקת ובמכירת תרופות בדרך בלתי חוקית, כולל באמצעות מודעות בעיתונים ובאתרי האינטרנט.

אין כיום נתונים מדויקים על היקף הפצת התרופות המזויפות בעולם, וההערכות נעות בין 1% לבין יותר מ-10% מכלל התרופות הנמכרות במדינות המפותחות. הערכה מחמירה יותר גורסת, כי כל תרופה רביעית הנמכרת במדינות המתפתחות עלולה להיות מזויפת. הערכה אחרת מדברת על כך שכ-50% - 60% מהתרופות בעולם השלישי הן מזויפות. המדינות המובילות בזיופי תרופות הן סין, הודו, רוסיה ואיחוד האמירויות הערביות.

לפני שלוש שנים העריך מנהל המזון והתרופות בארצות הברית, כי היקף המכירות השנתי של התרופות המזויפות ברחבי העולם מסתכם בכ-3.5 מיליארד דולר. הערכה נוספת, שפורסמה לאחרונה בארצות הברית, מזהירה כי ללא נקיטת פעולות ממשיות להתמודדות עם התופעה, עלול היקפה להגיע בתוך שנים ספורות לכ-75 מיליארד דולר בשנה.

הסמים של המכס כי סיועה של היחידה נדרש מדי יום, הן ביחידה המרכזית והן במעברי הגבול, ואולם בגלל שהיחידה הפרמצבטית קטנה מאוד היא אינה מסוגלת לתת מענה לצרכים. כך למשל, נדרש המכס על פי דרישת האו"ם לפקח על 23 חומרים שעלולים לשמש לייצור סמים, ואולם ללא יעוץ של היחידה הפרמצבטית אין אנשי המכס יכולים לזהות את החומרים כנדרש.

פרק המסקנות ייגע בשאלה מה נדרש לעשות בכדי לטפל בתופעת זיוף התרופות והברחת תרופות מזויפות, אולם כאן נאמר, כי ללא תיקון ותקצוב מחדש של היחידה למאבק בפשיעה הפרמצבטית במשרד הבריאות, כמו גם כוח האדם במכס ובמשטרה, לצד הגברת התודעה הצרכנית בדבר הסכנות הכרוכות בצריכת תרופות מזויפות, לא ניתן יהיה להיאבק באופן יעיל בתופעות המסוכנות הללו. כמו כן יידרשו שינויים תחיקתיים, החמרת הענישה, הגברת הפיקוח על שרשרת האספקה ואימוץ טכנולוגיות חדשות לצורך מעקב, פיקוח, בקרה, איתור וזיהוי תרופות מזויפות.

זאת מדגישים כל הנוגעים בדבר, כי התופעה אכן קיימת בארץ. לדברי המופקדים על בריאות הציבור, מדובר בתופעה לא זניחה כלל, שיש להתמודד איתה בכל האמצעים האפשריים.

הלחץ המצטבר של ארגונים שונים בתחום [פורום המדינות למאבק בפשיעה פרמצבטית (PFIPC)], כוח המשימה הבין-לאומי למאבק בסחר הבלתי-חוקי במוצרים רפואיים (IMPACT) הפועל במסגרת ארגון הבריאות העולמי (WHO) והאינטרפול וחברות התרופות, הוביל להקמת היחידה למאבק בפשיעה הפרמצבטית במשרד הבריאות בשנת 2007. היחידה הזו - הכפופה ישירות למנכ"ל המשרד - נועדה להתמודד עם הפשיעה הפרמצבטית, הגניבות ושיווק התרופות הגנובות, והתמרוקים המזויפים, השימוש בתרופות ובמרכיבים כימיים לייצור סמים מסוכנים, שימוש בתרופות שלא על פי ההתוויה המורשית של התרופה, ייבוא הסטרואידים האנאבוליים ואפילו סחר ושיווק של תרופות וטרינריות מזויפות.

עם זאת, יחידה זאת סובלת מתת-תקצוב ומתת-תקנון. מרכז המידע והמחקר של הכנסת, שנדרש לנושא בדו"ח מיוחד, בחן את השאלה מדוע היקפה של היחידה למלחמה בפשע הפרמצבטי הינו מצומצם למרות חשיבותה הרבה. על פי הדו"ח מציינים במשרד האוצר כי במסגרת חוק התקציב האחרון קיבל משרד הבריאות 140 תקני מפקחים (70 תקנים בשנת התקציב 2011 ו-70 נוספים בשנת התקציב 2012) והחלטה שלא להקצות את התקנים הנדרשים ליחידה לפשיעה פרמצבטית היא החלטה של משרד הבריאות. באוצר מוסיפים כי בשלוש השנים האחרונות לא ביקש משרד הבריאות כלל לדון בנושא במסגרת דיוני התקציב.

על פי דו"ח הכנסת, הדרישה להרחבת היקף הפעילות של היחידה למלחמה בפשיעה הפרמצבטית חובקת את כלל הפעילים בתחום. כך למשל, אומרים ביחידת

ההגנה על זכויות היוצרים

באשר לתעשיית המוסיקה והסרטים, הרי שזיוף תקליטורים יכול שיעשה בצורה מסחרית ויכול שיעשה באופן עצמאי. באמצעות תוכנות חנימיות המופצות ברשת האינטרנט. הפגיעה של הזיופים הללו בתעשייה (קרי, בזמרים, בחברות התקליטורים ובמפיקי הסרטים) היא קשה, במיוחד לאור הקלות הרבה בה ניתן לרכוש ו/או ליצור עותקים מזויפים.

הפדרציה הישראלית לתקליטים ולקלטות מעריכה, כי 60% משוק המוזיקה בארץ הוא פיראטי. מתוך כשלושה מיליון תקליטורים (CD) פיראטים הנמכרים בשנה, ההערכה היא שכ-90% מפירים זכויות יוצרים. הנזק המשוער לאמנים ולחברות עומד על כ-500 מיליון שקלים. זאת ועוד, ההערכה היא כ-40% משוק הקולנוע נשלט על-ידי מכירות פיראטיות. זה כולל הברחת קלטות מזויפות, הצגות לא חוקיות (ביצוע פומבי בבתי קפה ובפאבים), הורדות באינטרנט ועוד.

כל הענפים בתעשייה זו סובלים מאוד מהקלות הרבה בה ניתן לשכפל ולשווק באופן פיראטי סרטים, אמורים, ליהנות מהגנת דיני הקניין הרוחני. רמת הפיראטיות בתחום סרטי הקולנוע עומדת מזה מספר שנים על כ-40%, והנזקים הישירים לבתי הקולנוע בישראל הינם כ-80 מיליון שקלים לשנה.

נזק נוסף הנוגע לתעשייה זו הינו הנזק למפיצי הסרטים הערוכים ב-DVD לשימוש ביתי. מדובר בכמיליון וחצי סרטים מזויפים שמהווים כ-40% משוק הפצת סרטי ה-DVD וערכם הכלכלי כ-90 מיליון שקלים. כלומר הנזק הכלכלי לתעשייה כולה הינו כ-170 מיליון שקלים לשנה.

נושא ההורדות הבלתי חוקיות באינטרנט הוא נרחב ביותר בישראל. אם לוקחים בחשבון את היקפי השימוש הגבוהים באינטרנט של האוכלוסייה הישראלית (שנייה בדירוג העולמי אחרי קנדה) מבינים, כי היקף התופעה הוא עצום. עם זאת, רשויות אכיפת החוק כמעט ואינן פועלות בנושא, והיכולת החוקתית לפעול כנגד המפרים היא מצומצמת למדי.

אחד מהמאפיינים המרכזיים בבחינת איכותו של משטר קניין רוחני הוא ביכולת המדינה להגן על זכויות יוצרים ואכיפתן בשורה של תעשיות – תוכנה, מוסיקה, סרטים, ספרים וכו'. תעשיות אלה מהוות למעשה את הביטוי המובהק ביותר של קניין רוחני, שכן כל התוצרים הם תוצאה של פעילות אינטלקטואלית ובמהותם הינם בלתי מוחשיים. בשל הקלות הבלתי נסבלת של היכולת להעתיק באופן בלתי חוקי תוכנות, סרטים ומוסיקה, תעשיות אלה פגיעות ביותר לפיראטיות ומכאן הצורך הברור בהגנתן.

לצד כל זאת נבחן משטר קניין רוחני באכיפת החוק כנגד זייפני סחורות ומותגים.

5.1 תעשיית התוכנה, המוסיקה והסרטים

ישראל הוגדרה בעבר כ"מדינה של תוכנה אחת" וזאת בשל ריבוי ההעתקות הבלתי חוקיות של תוכנה. כיום תופעה זו נמצאת בנסירה מסויימת. לפי אחת ההערכות, שיעור הפיראטיות בתוכנה בישראל עומד על כ-31% (International Intellectual Property Alliance IIPA) 2013 special 301 report on copyright protection and enforcement) לעומת ממוצע עולמי של כ-59.9%. שיעור זה מבשר, כאמור, על ירידה איטית של פיראטיות בתוכנה לאורך השנים, שכן בשנת 2006 היקף הפיראטיות עמד על כ-33% (הערכות אלה אינן מביאות בחשבון אנשים שהחליפו מחשב ישן בחדש והשתמשו בתוכנות הישנות, או רכשו תוכנות בחו"ל).

כדי להבין את המשמעות הכלכלית של טיפול יעיל בפיראטיות של תוכנה נציין, כי לפי ארגון ה-BSA, האמון על נושא זכויות יוצרים של יצרני התוכנה, הקטנת הפיראטיות בתוכנות מחשב, במהלך ארבע שנים, מ-33% ל-23%, עשויה להניב פעילות כלכלית חדשה של כ-800 מיליון דולר, לייצר 3,207 מקומות עבודה חדשים ולוהסיף כ-430 מיליון דולר להכנסות המדינה ממיסים.

5.1.2 המסגרת החוקית – בעיות ומגבלות

הדין הרלוונטי לנושא ההגנה על תוכנה, מוסיקה וסרטים הינו חוק זכויות יוצרים. חוק זה – שבשעתו נשען על החקיקה המנדטורית משנת 1911 – עבר ריטוריקה מקיפה ובמאי 2008 נכנס לתוקפו חוק חדש, אך עדיין במאזן הכוחות שבין יוצר היצירה לבין צרכן היצירה ניכרת הסטה לכיוון המשתמש. יתר על כן, אחד הטיעונים המרכזיים הוא שחרף הרוויזיה, החוק כמעט שאינו רואה את ההתפתחויות הטכנולוגיות של העשור האחרון, כמו האינטרנט, האיפון ושלל המכשירים הניידים. אין הוא מספק, ואינו מתיימר לספק, פתרונות יעודיים לסוגיות עכשוויות כמו פתרון כולל ומשביע רצון לסוגיית שיתוף קבצים, חנויות תוכן מקוונות, טלוויזיה אינטראקטיבית, מוסיקה סלולרית, אחריות ספקי רשת להפרת זכויות יוצרים, ניהול זכויות דיגיטלי (DRM) והגנות טכנולוגיות בפני העתקה.

בתחום התוכנה, זכות היוצרים מעניקה הגנה על ביטוי של רעיון יצירתי, מקורי, שפותח על-ידי בעל זכויות היוצרים, לרוב לאחר השקעה רבה של משאבים וזמן הכוללים תכנון, איפיון וכתובת קוד התוכנה. התוכנות המודרניות נדרשות להיות מסוגלות לתקשר עם אפליקציות רבות של חומרה ותוכנה אחרות. לפיכך, מלאכת הפיתוח נעשית מורכבת יותר ויותר עם השנים. הגנה באמצעות מונופולין על פרי הפיתוח הינה, אם כן, אמצעי ותמריץ חשוב להמשך ההשקעה של החברות המפתחות תוכנה.

סעיף בעייתי ביותר בחוק מבחינתה של תעשיית התוכנה הינו סעיף 24, אשר נועד לאפשר לרוכש תוכנה לבצע התאמה מוגבלת בתוכנה מבלי לבצע הפרה של קניין רוחני. הסעיף הזה מתיר לפגוע בזכות היוצרים במקרים בהם הדין האירופי והאמריקאי אינם מתירים זאת, בשלושה מקרים: (א) התאמת התוכנה לתוכנת מחשב אחרת או התאמת התוכנה למערכת מחשב אחרת, ותיקון שגיאות; (ב) התאמת תוכנות מחשב אחרות או מערכות מחשב לעבודה עם תוכנת מחשב זו; (ג) גיבוי.

הזכות לערוך שינויים בתוכנה להתאמתה "לתוכנת מחשב אחרת", או "למערכת מחשב אחרת", אינה מוכרת באירופה או בארה"ב. הזכות להחליט על איזו מערכת מחשב יכולה תוכנה לפעול היא בידיו של יוצר התוכנה וההיתר להתאים תוכנה "לתוכנת מחשב אחרת" מתערב בתוכנה עצמה (בהבדל מחקירת פעולתה כדי להתאים תוכנה אחרת, שנוצרה באופן עצמאי). החוק מאפשר התערבות בנסיבות בהן אין בתוכנה עצמה כל פגם ובניגוד גמור לכוונת הבעלים בזכויות היוצרים. התערבות כזו ביצירה אינה אפשרית לגבי יצירות אחרות המוגנות בזכויות יוצרים, ותעשיית התוכנה מופלית כאן לרעה בצורה בולטת. בנוסף, באיחוד האירופי מתירים פגיעה בזכות היוצרים רק כאשר הדבר נחוץ לשימוש בתוכנה בהתאם לכוונת היוצר, ובכפוף לזכות חוזית של בעל זכות היוצרים להתנגד לכך.

כאמור, הזכות להתערב בתוכנה כדי לתקנה לא מוכרת כלל בארה"ב, ובאירופה הזכות מוכרת בסייגים ברורים, שאינם בחוק. לעניין התאמת תוכנות אחרות, אף כי הזכות מוכרת בעולם מוטלות עליה מגבלות רבות, בין השאר שאין חלופות טובות לפגיעה בזכות הקניין. כך למשל, הן החוק האירופי והן החוק האמריקאי מבהירים במפורש כי פגיעה בקניין הרוחני מוגבלת למצבים בהם המידע לא זמין בדרך אחרת.

החוק הקיים עלול גם להתיר הפצה ברבים של מידע, שהתקבל תוך פגיעה בקניין הרוחני של יוצר התוכנה. לעומת זאת, דירקטיבת התוכנה באירופה אוסרת באופן חד-משמעי להפיץ תוצרי הנדסה חוזרת לאחרים, או להשתמש בתוצרים כדי לייצר תוכנה מועתקת לתוכנה שעברה הנדסה חוזרת (למעט במסגרת תוכנה אחרת שנוצרה באופן עצמאי ושהותאמה להתממשק), והחוק האמריקאי בעניין הנדסה חוזרת נוקט בגישה זהה, כאשר הוא מתיר את הפצת המידע שהתקבל אך ורק למטרת התממשקות של תוכנה אחרת, שנוצרה באופן עצמאי ושהותאמה להתממשק, ובתנאי הנוסף שהפצת המידע אינה מפרה זכויות אחרות.

דברי חקיקה אלה כוללים שינויים מרחיקי לכת בהגנת זכויות היוצרים לתקליטים, ובראשם ביטול הגנות קיימות לתקליטים זרים, שלילת האפשרות לגבייה עצמאית של תמלוגים בידי חברות התקליטים, מתן היתר חוקי לצריבת תקליטורים ללא רשות ולהורדה פיראטית של מוזיקה מהאינטרנט (כגון החלפת קבצים) וכלה בפטורים לספקי שירותי אינטרנט מפני אחריות להפרת זכויות יוצרים.

השינויים המוצעים, אלה שהתקבלו ואלה שיתקבלו, אם יתקבלו, מציבים איום על חוסנה של תעשיית התקליטים המקומית ואף על עצם קיומה ועלולים להפוך את תעשיית התרבות העצמאית האחרונה הקיימת בישראל לתעשייה הנסמכת על שולחן המדינה. תוצאות כאלה תהיינה הרסניות לעולם התרבות הישראלי.

להלן תקציר סיכום הבעיות הנובעות מחוק זכות היוצרים הקיים (חוק זכות יוצרים, תשס"ח-2007), ואלה העלויות לנבוע מהצעות החוק שצוינו לעיל בהקשר של תעשיית התקליטים:

א. החקיקה שוללת את ההגנה הקיימת בחוק מאז קום המדינה לשידור והשמעה של תקליטים זרים המתפרסמים בישראל באופן סימולטני לחו"ל. לכך יש השלכות בין-לאומיות בעייתיות לנוכח אפלייתם של בעלי חברות תקליטים זרות לעומת חברות תקליטים ישראליות, כמו גם בשל האפליה של תקליטים זרים לעומת יצירות זרות אחרות הנהנות מהגנה כזו. שינוי זה גורם לפגיעה ניכרת בהכנסות תעשיית התקליטים המקומית, אשר מפנה כספים אלה כיום למימון המלחמה בפירטיות במוזיקה, והיא תביא לקיצוץ חד בתקציבי הפקתם של תקליטים חדשים, ובכך תפגע באומנים ישראלים וביצירת מוזיקה ישראלית מקורית בעתיד.

ב. החוק הקיים מפגר למעשה אחרי החקיקה מודרנית, כגון זו שבארה"ב ובאירופה, האוסרת על עקיפת אמצעי הגנה טכנולוגיים שפותחו בשנים האחרונות להגנה על

סעיפים בעייתיים אחרים כוללים את סעיף 24(א), המתיר עריכת עותקי גיבוי, בלי להגביל את מספרם ושימושם בצורה מפורשת, סעיף 16(2) המתיר השכרה בלתי מוגבלת על-ידי ספריות של תוכנות מחשב המוגנות בזכויות היוצרים, ללא הרשאת בעל זכות היוצרים, ומבלי לשלם תמלוגים כלשהם לבעל זכות היוצרים, למרות שפעילות ההשכרה בתוכנות מחשב הינה פעילות שאינה מתאימה לאופי השימוש בתוכנה, שהן כלי עבודה שכדי להשתמש בו צריך להתקינן. בחוק בולטות בהיעדרן הוראות האוסרות על עקיפת אמצעי הגנה טכנולוגיים שפותחו בשנים האחרונות להגנה על קבצים דיגיטליים, כגון עקיפת סיסמאות גישה וקידוד (anti circumvention) ושיבוש אמצעי מידע לניהול זכויות בקבצים (digital rights management). זאת על אף שישראל הינה צד לאמנות העוסקות בצורך בהגנה בחוק לנושאים אלה.

החוק ביטל את הפיצוי המינימלי ללא הוכחת נזק להפרת זכות יוצרים בסך 10,000 שקלים ועתה רשאי בית המשפט לפסוק פיצוי ללא הוכחת נזק בסכום של עד 100,000 שקלים, אולם לפי סעיף 56(ג) החוק מתייחס אל הפרה מסיבית של יצירות רבות במסכת מעשים אחת כאל מעשה הפרה בודד כשבאים לפסוק את הפיצוי. דבר זה עלול לעודד הפרה מסיבית של זכויות יוצרים, שכן ככל שכמות העותקים המפרים שאדם יוצר תעלה, הפיצוי שיצטרך לשלם על כל עותק דווקא יורד.

5.2 תעשיית התקליטים

חוקי זכויות יוצרים בתחום התקליטים נמצאים בעיצומה של רוויזיה החקיקתית המקיפה ביותר מאז קום המדינה. מלבד חוק זכויות יוצרים האמור, רוויזיה זו כוללת שלושה דברי חקיקה שונים, שעיקרם הקמת בית דין לתמלוגים, מתן פטור לביצוע הקלטות דיגיטליות לצרכים ביתיים מהצורך בקבלת הרשאה ומתן פטורים לספקי שירותי אינטרנט.

מתייחס אל הפרה מסיבית של יצירות רבות במסכת מעשים אחת כאל מעשה הפרה בודד כשבאים לפסוק את הפיצוי.

י. בוטל האיסור הפלילי על השמעה פומבית ללא הרשאה, איסור הקיים מאז קום המדינה ואשר היווה נדבך חשוב בהרתעה מפני הפרת זכויות מדעת.

יא. החוק מטיל על תובע אשר זכה בתביעתו וקיבל לרשותו את עותקי התקליטים הפיראטיים לשלם לנתבע את שוים (בניכוי ערך המוזיקה), באופן שחברת תקליטים תיאלץ לפצות את הנתבע הפיראט אשר שיכפל ו/או סחר בתקליטים הפיראטיים!

יב. החוק מעניק זכות מוחלטת לקונים בתום לב של עותקים מפרים לשמר אותם בידיהם.

יג. החוק מתיר ייבוא מקביל של יצירות המוגנות בזכויות יוצרים (כגון תקליטים) לישראל, ואף מרחיק לכת בהתירו ייבוא כזה אף אם התקליט יוצר במדינה על-ידי אדם שאיננו בעל זכויות היוצרים בישראל כלל. חקיקה זו חותרת תחת מדיניות זכויות היוצרים לעידודה של היצירה המקורית ואף מנוגדת למצב החוקי בארה"ב, אנגליה ובאירופה, בהם אסור ייבוא כזה. ייבוא מקביל יביא לפריחת שוק העותקים הפיראטיים, אשר מיובאים פעמים רבות בערבוביה עם תקליטים מייבוא מקביל. הפגיעה ברווחי חברות התקליטים הישראליות תגרום בהכרח להפחתת היצע התקליטים לציבור, ולהעדפת שיווקם של תקליטים "להיטים", תוך דחיקת רגליהם של תקליטים בעלי ביקוש ורווחיות נמוכים יותר, אשר יש לחברה אינטרס תרבותי וחברתי בהמשך העמדתם לציבור.

יד. החוק אינו מקנה הגנה מספקת ליצירות מארה"ב: בעוד שלפי הסכם ההגנה ההדדית לזכויות יוצרים בין ישראל לארה"ב משנת 1950, על ישראל להגן על יצירות שמקורן בארה"ב לתקופה זהה לזו הניתנת ליצירות מקומיות, החוק מקצר את משך ההגנה בישראל ליצירות מארה"ב למשך התקופה הקיימת להן בארה"ב בלבד.

קבצי מוזיקה דיגיטליים, כגון עקיפת סיסמאות גישה וקידוד (anti circumvention) ושיבוש אמצעי מידע לניהול זכויות בקבצים (digital rights management). זאת, על אף שישאל הינה צד לאמנות העוסקות בצורך בהגנה בחוק לנושאים, וחרף התועלת העצומה הגלומה בפיתוחים טכנולוגיים אלה בכך שהם מאפשרים לחברות התקליטים להקנות לצרכני המוזיקה אפשרויות שימוש מגוונות במוזיקה המותאמת לצרכיהם, במחירים משתנים, ולמשכי זמן המתאימים להם.

ג. נשללת ממפיקי התקליטים הזכות המוסרית כי שמם יצוין על גבי התקליטים ("קרדיט"), וכן זכותם למנוע עיוות וסילוף של ההקלטות.

ד. הזכויות הללו שנשללו (בתקליטים זרים ובזכות המוסרית), תישללנה גם מתקליטים שכבר הופקו בעבר, ובכך ייפגע אינטרס הציפיה של חברות התקליטים אשר השקיעו בעבר ממיטב כספן בהפקת תקליטים אלה על יסוד סל זכויות, אשר בדיעבד יקוצץ.

ה. החוק קובע גם פטור גורף להשכרת תקליטים בספריות ציבוריות וספריות של מוסדות חינוך ללא הסכמת בעל זכויות היוצרים בתקליטים, ואף מבלי לשלם תמלוגים כלשהם עבור כך.

ו. חסרים בחוק בלמים ואיזונים בפטור לספקי שירותי אינטרנט, אשר יבטיחו את אפשרותם של בעלי זכויות היוצרים לקבלת פרטי המפרים מאת ספקי השירות לשם מניעת הפרות עתידיות של זכויותיהם ואת הסעד של צו מניעה למניעת הפרות אלה.

ז. הפטור בחוק לגבי ביצוע פומבי של תקליטים במוסדות חינוך ללא תשלום וללא צורך בהרשאה הינו גורף ומשתרע גם על שימוש שנעשה שלא כחלק ממטרת לימוד והוראה.

ח. ההגנה על זכויות יוצרים בתקליטים הושארה על פרק הזמן הקצר ביותר הניתן בעולם (50 שנה ממועד יצירתו, לעומת 70 שנה לאחר מות היוצר ביתר היצירות).

ט. החוק מבטל את הפיצוי המינימלי ללא הוכחת נזק להפרת זכות יוצרים בסך 10,000 שקלים ואף

5.2.2 הצעת חוק זכויות יוצרים ומבצעים (שיפוט בענייני תמלוגים), התשע"ב-2012

גם מבטל, דה-פקטו, את האישור שהעניק בית הדין להגבלים עסקיים, בתום שבע שנות בדיקה, לפעילות הפדרציה לתקליטים בתחום גביית תמלוגים עבור ביצוע ושידור.

ז. הקמת תאגיד גביה יחיד לא תצמצם את מספר הגופים הגובים ממשתמשים, אלא דווקא תפצל את הגבייה המשותפת הקיימת כיום: למשל, הגביה של היוצרים עבור שימוש במוזיקה חיה (שתמשיך להיגבות ע"י אקו"ם) תפוצל מלאכותית הגביה עבור שימוש במוזיקה מוקלטת (שייגבה ע"י התאגיד שיוקם).

ח. הטלת המטלה הכבדה על בית הדין לתמלוגים לגבש באופן מיידי תעריפי תמלוגים ותנאי רישיון לגבי משתמשים מסוגים שונים ומגוונים (משדרי רדיו, משדרי טלוויזיה, בתי קפה, דיסקוטקים, מלונות, קניונים וכו'), כבר עם הקמתו של בית הדין ובהעדר ניסיון קודם נראית בלתי אפשרית.

ט. הפדרציה לתקליטים מתריעה, כי העדר היכולת לגבש תעריף תמלוגים עלול לגרום לשיתוק יכולתה של תעשיית המוזיקה לגבות תמלוגים בגין ביצוע פומבי ושידור לבדה, ובכך תוסב פגיעה קשה לפעילותה של הפדרציה לתקליטים. ההליכים הארוכים שיתקיימו בפני בית הדין לצורך אישור תעריפי התמלוגים, יהיו כרוכים בעלויות התדיינות עצומות ומיותרות, אף שברוב המקרים לא נדרשת מלכתחילה התערבות כלשהי במו"מ החופשי שמנהלים הצדדים.

י. הצעת החוק מוצעת כהוראת שעה לשנתיים. ברם, ניתן להעריך בזהירות כי בית הדין לתמלוגים לא יצליח לגבש תעריף תמלוגים בתוך זמן זה (ואף לא בזמן ארוך יותר). מנגד, די בפרק זמן שכזה כדי לגרום לפירוק מנגנון הגביה של הפדרציה לתקליטים ושל תאגידים נוספים לניהול משותף של מוזיקה ולגרום לאנדרלמוסיה בתחום הענקת רישיונות של מוזיקה בישראל, אשר את תוצאותיה והשלכותיה קשה לשער. מה שנבנה במאמץ רב ובמשך שנים ארוכות עומד על כף המאזניים ויש לנהוג בזהירות מרובה שתאפשר את שימורו, הן לטובת תעשיית המוזיקה והן לטובתם

א. הצעת החוק מחליפה הצעת חוק קודמת בעניין זה משנת 2001 ומציעה להקים בית דין לתמלוגים אשר ידון במחלוקות בין תאגידים לניהול משותף של זכויות יוצרים ומבצעים (כדוגמת הפדרציה לתקליטים, אקו"ם, אשכולות וכיוצ"ב) לבין משתמשים בשאלת תנאי רישיונות השימוש והתשלום בגינם וכן להכריע במחלוקות בין התאגידים הנ"ל לבין חבריהם ובין התאגידים.

ב. בהצעת החוק שני חידושים מרחיקי לכת. ראשית, תישלל זכותם של כל התאגידים הנ"ל לגבות עצמאית תמלוגים בגין שידור וביצוע פומבי של תקליטים, כפי שהם עושים מזה עשרות שנים, ולהעביר זאת לידי גביה מרוכזת של תאגיד יחיד אותו יאשר שר המשפטים. שנית, התמלוגים שישלם המשתמש ייקבעו תעריף תמלוגים שיקבע בית הדין, ולא כפרי משא ומתן חופשי בין הצדדים לרישיון השימוש. עוד מוצע, כי עד לקביעת התעריפים בידי בית הדין, ייאסר על גביית תמלוגים כלשהם ממשתמשים. בית הדין יידרש לאשר את התעריפים ואת כל יתר תנאי הרישיון, כגון משך הרישיון, סוג השימושים המותרים, שאלת זכות הענקת רישיונות משנה וכו'.

ד. להסדר המוצע אין אח ורע במדינות המפותחות בחו"ל, לא בארה"ב ולא באירופה.

ה. כפיית מנגנון גביה משותף על כל תאגידי הגביה תגרום למחלוקות וויכוחים מיותרים פנימיים שלא לצורך.

ו. האיסור על תאגידי ניהול הזכויות לגבות תמלוגים במישרין, אשר כופה עליהם התאגדות לגביה משותפת, פוגע קשות בחופש ההתאגדות שלהם, בחופש העיסוק ובזכות היסוד לקנין של חברות התקליטים. מנסחי החוק לא עמדו על חלופות אחרות המשיגות איזון מתאים בין האינטרסים והזכויות השונות. התוצאה היא הסדר חקיקתי הפוגע בבירור בזכויות יסוד, שלא לתכלית ראויה ובמידה העולה על הנדרש. הסדר זה

זהה למקור, ללא הרשאה וללא הגבלה על מספר היצירות המועתקות, ע"י הורדת קבצים דיגיטליים מהאינטרנט באמצעות תוכנות שיתוף קבצים בלתי מורשות והן באמצעים אחרים, באופן המייתר כליל את הצורך ברכישת תקליטים מקוריים בחנות או מאתרי אינטרנט חוקיים.

ה. בחו"ל קיימים איזונים ובלמים שונים בסוגיה זו, שאינם מופיעים בתזכיר, כגון איסור מפורש על ביצוע הקלטות פרטיות ע"י הורדת קבצים דיגיטליים בלתי מורשים באינטרנט. כמו כן, הפטור להקלטה פרטית מוגבל לביצוע ההקלטה מתוך עותק מורשה (ולא מעותק פיראטי). לבסוף, קיימת בחו"ל חקיקה מפורטת למניעת עקיפת אמצעים טכנולוגיים שלא כדין ומפני שיבוש מידע לניהול זכויות.

ו. ללא איזונים שכאלה, הפטור המוצע אינו מתיישב עם התחייבויותיה הבינלאומיות של ישראל באמנת ברן, הסכם ה-TRIPS, אמנת WPPT ו-WCT.

ז. הפיצוי המוצע לתעשית המוזיקה, בדמות גמול שיגבה מיצרנים ויבואנים של מדיית הקלטה (תקליטור, CD, DVD וכיו"ב) לא יעלה על 5% ממחירים לצרכן, ולכן יכסה רק חלק מזערי מהנזקים מאי-מכירת תקליטים. תעשיית התקליטים צפויה לקבל פיצוי מוגוץ בן 3 אגורות על כל אובדן הכנסות של 70 שקלים.

ח. התזכיר גם אינו קובע כיצד יתחלקו היוצרים, המבצעים וחברות התמלוגים בגמול, אלא משאיר זאת לקביעת מחוקק המשנה. זאת ועוד, את הגמול יש להטיל על ייבוא וייצור של מכשירי הקלטה (צורבים, MP3, מחשבים אישיים, מכשירי DVD וכד') ולא רק על התקני ההקלטה (תקליטור, CD, DVD וכו'), שכן הקלטות ביתיות רבות מתבצעות ע"ג הזיכרון הקשיח במכשיר, ללא תקליטור.

של המשתמשים.

יא. יש אפוא להתקין את החוק החדש, תוך שמירת זכותה של הפדרציה לתקליטים (ושל יתר התאגידים לניהול משותף של זכויות יוצרים החפצים בכך) להמשיך ולגבות תמלוגים בגין שידור וביצוע פומבי במישרין, שלא באמצעות התאגיד המוצע. שנית – יש לאפשר את גבייתם של תמלוגים בגין ביצוע פומבי ושידור בידי הפדרציה לתקליטים, אף בלא קבלת אישורו המוקדם של בית הדין באשר לתעריף התמלוגים וליתר תנאי הרישיון.

5.2.3 תזכיר חוק זכות יוצרים (העתקה פרטית) התשס"ה – 2004

א. תזכיר חוק העתקה פרטית פורסם ע"י משרד המשפטים ביום 19.10.04. הוא מציע להתיר העתקה פרטית של הקלטות ע"ג מדיה דיגיטלית (תקליטור, CD, DVD וכיו"ב) אף ללא הרשאת חברות התקליטים בעלות זכויות היוצרים בהקלטות. כפיצוי ליוצרים ולחברות התקליטים, מוצע לגבות גמול חדש מאת יבואנים ויצרנים של התקני ההקלטה הדיגיטליים הריקים.

ב. החוק המוצע יפגע פגיעה חמורה בחברות התקליטים בישראל ועלול למוטט את תעשיית התקליטים, שכן שהוא מתיר הורדת קבצים באינטרנט ללא הרשאה. התזכיר גם פוטר מאחריות בהעתקה פרטית, אך לא מסדיר את הגמול בגינה.

ג. אין זהו פטור צר, שכן פלח השוק ה"ביתי" הוא פלח המכירות העיקרי של תעשיית התקליטים. הפטור מעלים, דה-פקטו, את פלח שוק זה, ומלאים את החלק הארי בתקליטים לטובת נחלת הכלל, על אף שזכויות יוצרים הן זכויות קנין פרטיות, הנהנות מהגנה חוקתית במסגרת ההגנה על הקנין בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו.

ד. אם יתקבל התזכיר, תיסלל הדרך לכל אזרח שומר חוק לבצע הקלטות על גבי מדיה דיגיטלית באיכות

5.2.4 הצעת חוק מסחר אלקטרוני התשס"ח – 2008

• כמו כן, יש לבצע שינויים בהליך המורה לספק השירות "להסיר את המידע" שלגביו נתקבלה תלונתו של בעל הזכויות, אם ברצונו להנות מפטור מאחריות להפרת זכויות היוצרים.

ג. ההסדר המאפשר לספקי שירות באינטרנט לחשוף פרטי מפרים אנונימיים המפרים זכויות יוצרים בפני בעל זכות היוצרים, על מנת לאפשר לו לתבוע אותם, טעון התאמות בדברים אלה:

• הדרישה לקבלת צו שיפוטי כתנאי מוקדם לגילוי פרטיו של המפר, הינה מרחיקת לכת. חשיפת שם המשתמש ופרטיו צריכה להיות וולונטרית, על מנת לאפשר את קיומו של הליך משפטי נאות שבו תיקבע שאלת אחריותו. מהלך דומה מוצע כיום בהקשר לחשיפת פרטים באינטרנט של מי שחשוד בהפרת חוק לשון הרע.

• אין הצדקה להגביל את חובת גילוי פרטי המפר, רק במקום שבו התוכן שלו "נמצא על שרת הספק". יש לאפשר חשיפת פרטים של מפר בכל מקרה של העברה מפרה ברשת, לרבות במסגרת שירותי גישה, שירותי איחסון חיפוש או אירוח של המפרים זכויות קניין רוחני. • אין צורך כי קבלת המידע תותנה בקיומו של חשש לעבירה פלילית הנמנית עם התוספת השניה לחוק סדר הדין הפלילי. די בחשד להפרה אזרחית של זכות יוצרים.

5.2.5 תעשיית הסרטים

אשר לתעשיית הסרטים, גם בתעשייה זו הדין הרלוונטי הינו חוק זכויות יוצרים.

בשנים שקדמו לחקיקת חוק זכויות יוצרים החדש, בוצעו מספר תיקוני חקיקה, כגון תיקון מס' 8 (תשס"ג) בו הוחמרה הענישה על יצרני העתקות מפירות ("העושה עותק מפר של יצירה לשם מסחר בו" כלשון הסעיף) מעוון לפשע, לפיו העונש המקסימאלי הועלה לחמש שנים בצירוף קנס משמעותי, כנ"ל לגבי מי ש"מייבא לישראל

א. בינואר 2008 התפרסמה הצעת חוק המסדירה, בין היתר, פטורים לספקי שירותי אינטרנט מפני הפרות של זכויות יוצרים, וכן בדבר מסירת פרטי גולשים אנונימיים העוסקים בהפרת זכויות יוצרים ברשת האינטרנט. ב. סוגיות שונות בתזכיר זה טעונות שינוי והבהרה לגישת חברות התקליטים:

• יש להבהיר כי הפטור המוצע הינו לספקי שירותי האינטרנט בלבד (ולא לאלה האחראים לתוכן המפר), וכי הפטור הינו רק מאחריות כספית, אך לא מצו מניעה למניעת הישנות ההפרה.

• יש להוסיף בתזכיר כי על ספק השירות הפטור לאמץ מדיניות המאפשרת להשעות מפרים סדרתיים ולנתקם במקרים מתאימים, בדומה לחוק בארה"ב.

• יש להוסיף כי ספק שירות יוכל להנות מפטור מאחריות רק אם הוא לא פגע באמצעי הגנה מפני עקיפה טכנולוגית.

• הפטורים לספקי שירותי האינטרנט צריכים להיות מוגבלים למקרים בהם ספק השירות פעל בתום לב ולא ידע על הפרת זכויות היוצרים.

• ספק אם יש מקום להעניק בתזכיר החוק פטור לספקי שירות המעניקים שירותי חיפוש. מכל מקום, על ספק שירותי חיפוש החפץ בפטור להוכיח כי לא היתה לו טובת הנאה מההפרה במקום שהיתה לו שליטה על הפעילות.

• את הפטור לספקי שירותי גישה יש לצמצם לאיחסון זמני המתבצע בתהליך אוטומטי ולא לאחסון בתהליך של בחירה פרטנית ע"י ספק השירות, בהתאם לדרישה הזהה בחוק האמריקאי.

• את הפטור לספקי שירותי איחסון זמני יש לצמצם לאיחסון שמקורו בצד ג' ולא כזה שהספק יזם את העברתו. וכן, אין לאפשר לספק פטור מאחריות, במקום שהוא מאפשר למשתמשים לעקוף ו/או לחמוק מהתנאים המוקדמים לגישה לחומר.

המתקשרות ניתן למצוא באתר האינטרנט של WIPO. ההסכם הדו-צדדי שבין ישראל לארה"ב – בשנת 1950 התקשרו ישראל וארה"ב בהסכם דו-צדדי להגנה הדדית בזכויות יוצרים בשתי המדינות. על פי הסכם זה, ישראל מחויבת להגן בשטחה על זכויות יוצרים ביצירות שיצאו לאור לראשונה בעותקים בארה"ב, באותו האופן שהיא מגנה על יצירות שיצאו לאור לראשונה בישראל. ההסכם קובע כי ההגנה תינתן בישראל להקלטות שהופצו לראשונה בארה"ב. בדומה, ההסכם הדו-צדדי משריין הגנה בארה"ב ליצירות שהופצו לראשונה בישראל (למעט יוצאים מן הכלל מסוימים).

אמנת ז'נבה - בשנת 1971 נתקבלה בז'נבה האמנה להגנת יצרני רשמות קול נגד שיכפול בלתי מורשה של רשמות קול, הידועה יותר בכינוי אמנת ז'נבה. האמנה נועדה להתמודד כנגד שיכפול פיראטי של הקלטות מוזיקליות פירטיות ויבואן לישראל. האמנה מגינה על מפיקי תקליטים שהם אזרחי או תושבי מדינות שהן צד לאמנה, מפני השיכפול הבלתי מורשה של הקלטות קוליות, וכנגד ייבוא והפצה בלתי מורשים של עותקים שכאלה. 61 מדינות חברות באמנה זו.

אמנת רומא - האמנה הבין-לאומית להגנת מבצעים, יצרני רשמות קול וארגוני שידור נחתמה ברומא בשנת 1961. האמנה, המוכרת בשם "אמנת רומא" מבטיחה הגנה בין-לאומית ליצרני תקליטים כמו גם למבצעים ולמשדרים. יצרני תקליטים מוגנים במדינות שהן צד לאמנה מפני העתקה פירטית של תקליטים, ובנוסף קובעת הסדרים לגבי תשלום תמלוגים בגין ביצוע פומבי ושידור. בכפוף למספר יוצאים מהכלל. באמנה חברות למעלה מ-60 מדינות. אמנת רומא נקלטה לתוך הוראות חוקי זכויות היוצרים בישראל רק בתום שנת 2002, אך היא לא שינתה את המצב המשפטי באופן משמעותי.

האמנה האוניברסלית של זכויות יוצרים (UCC) - אמנה זו נחתמה בשנת 1952. היא מגנה על מחברים

עותק מפר של יצירה לשם מסחר בו". כמו כן הורחבה הענישה גם על מי "שמחזיק עותק מפר של יצירה לשם מסחר בו", כאשר המדובר בעוון, קרי עד שלוש שנות מאסר וקנס.

אולם בכך אין די. כיום, גם לאור התיקונים הללו והחמרת הענישה הפלילית, הרי שרוב העבירות בתחום זה הינן בגדר עוון ולא פשע, ולכן ומאחר ועל-פי חוק סדר הדין הפלילי יש למשטרה שיקול דעת רחב שלא לחקור עבירות שאינן פשע, הרי שלעיתים קרובות תיקי רוכלות ומכירה של סרטים מזויפים נסגרים "מחוסר עניין לציבור".

גם החקיקה החדשה בעייתית מבחינות מסוימות לתעשיית הסרטים. כך למשל לעניין הפן העונשי, הרי שס' 63 ו-64 תואמים פחות או יותר את עדכוני החוק כמבואר לעיל ולכן אין לצפות להחמרת הענישה. כמו כן, גם בחוק אין משקל לתחום האינטרנט ולנזק העצום שגורמת התעבורה ברשת לבעלי הזכויות.

5.3 אמנות בין"ל בנושא זכויות יוצרים

מרבית מדינות העולם מגנות על זכויות יוצרים באמצעות סדרת חוקים שחוקקו בעקבות אמנות והסכמים בין-לאומיים בהן התקשרו אותן מדינות. גם ישראל צד לאמנות והסכמים כאלה, שאת עיקרם, בעיקר אלה הנוגעים לזכויות בהקלטות, נפרט להלן:

אמנת ברן להגנה על יצירות ספרותיות ואומנותיות -

אמנה זו שנחתמה בראשונה בשנת 1886 הינה האמנה הראשית המגנה על יצירות ומבטיחה להם זכויות שונות. האמנה מחייבת להעניק הגנה שווה וללא אפליה (national treatment) ליצירות של תושבים זרים ומקומיים. למעלה מ-140 מדינות חברות באמנת ברן, המנוהלת על ידי הארגון העולמי לקניין רוחני (WIPO), אורגן של האו"ם שמושבו בברן, בשווייץ. את נוסח האמנה ורשימת המדינות

לשכות המסחר מעריך, כי נזקי תעשיית הזיפויים עומדים על 1.5 מיליארד שקלים בשנה ואומדן זה מתייחס לטקסטיל והלבשה, משקאות חריפים וקלטות VCR. למרות ההערכות השונות בדבר היקף התופעה, אין ספק כי הפגיעה בהכנסות המדינה (מס חברות ומע"מ) כתוצאה מהפרת הקניין הרוחני נאמדת במאות מיליוני שקלים בשנה.

ובעלי זכויות יוצרים מפני שיכפול, ביצוע פומבי ושידור בלתי מורשה, וכן על פעולות נוספות, ושוב אלה כפופים למספר יוצאים מהכלל.

TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property) - כפי שצויין בפרק קודם, אמנה זו הינה חלק ממסגרת האמנות בתחום הסחר העולמי. בעקבות הצטרפותה של ישראל לאמנה זו תוקנו דיני הקניין הרוחני בישראל בשנת 1999 וביניהם חוקי זכויות היוצרים, בין היתר בנושא האכיפה של זכויות יוצרים. מכוחם רשאיות רשויות המכס בישראל לעכב שחרור סחורה מיובאת החשודה בהפרת זכויות יוצרים, על מנת לאפשר לבתי המשפט לדון בגורלה קודם להפצתה בשוק. תיקון אחר שהוכנס בחוק בעקבות הסכם TRIPS מתיר לבית המשפט להורות על השמדת נכסים שיוצרו תוך הפרת זכויות יוצרים.

5.4 זיוף מותגים מסחריים

תופעת זיופי המותגים המסחריים בישראל הולכת וצוברת תאוצה ומאיימת על המגזר העסקי. אמנם אגף המכס ברשות המיסים נאבק בהברחות סחורות מזויפות, במסגרת פעילותו באכיפת דיני הייבוא לישראל, אך קצרה ידו מלטפל בכל היקף התופעה.

הפצת המוצרים המזויפים והניסיונות לייבא ארצה סחורות המפירות זכויות קניין הרוחני פוגעים הן בבעלי הזכויות הקניינית על אותם מוצרים והן בכלכלת ישראל, המפסידה הכנסות ותשלום מס אמת. יתרה מזאת, הנפגעים העיקריים הם ציבור הצרכנים, הרוכשים ממיטב כספם מוצרים מזויפים אשר עלולים לפגוע בהם ובבריאותם.

אילו מוצרים מזויפים?

הרשימה ארוכה וכללת חולצות ומדבקות, נעליים, מכנסי ג'ינס, משקאות חריפים ואפילו שמני זית. איגוד

המלצות ומסקנות

שיתוף בעלי הזכויות ובכלל זה בהקשר לחוקים הבעייתיים המוזכרים בדו"ח זה. כן יש לפעול לזירוז הליכים בתיקי חקירה והגשת כתבי אישום פליליים נגד מפירי זכויותגם תוך שימוש בחוק הלבנת הון.

חיזוק משטר האכיפה

במקביל, נדרש חיזוק משטר האכיפה על-ידי עיבוי וחיזוק הגופים המטפלים בנושא, ועל-ידי הקניית כלים יעודיים לגופי אכיפת החוק. עניין זה הוא חיוני להצלחת כל רפורמה שהיא. כמו כן, יש לפעול להרחבת הסנקציה הפלילית ומימושה על מנת ליצור אפקט הרתעה מתאים. ביפן ובארה"ב חוזקו מאוד מערכות אכיפת החוק ומערכות שיתוף הפעולה ביניהן לבין למדינות אחרות, מהלך אשר הוכיח את עצמו היטב.

הטיפול בקניין הרוחני מתחיל מחוץ לגבולות המדינה. על מנת למנוע ייבוא סחורות מזויפות יש להקים מנגנוני שיתוף פעולה עם מדינות אחרות, לקדם חקיקה של הסכמי סחר המתייחסים באופן ישיר לסוגיית הקניין הרוחני ולהצטרף לאמנות בין-לאומיות הנוגעות לשיתופי פעולה בין-מדינתיים, לפעול ליצירת מערכת אכיפה חוץ מדינתית, ולשתף פעולה ברמת מערכת האכיפה והמכס.

ברור כי ללא מערכת אכיפה יעילה ואגרסיבית לא יתכן שיפור במצב הקיים. לפיכך מומלץ לנקוט בפעולות הבאות:

1. הכפפת כל השוטרים במחוזות ליחידת הקניין הרוחני הארצית והתייחסות ליחידה כאל יחידה למלחמה בפשיעה כלכלית.
2. הקצאת תקנים נוספים ליחידת הקניין הרוחני.
3. זירוז הגשת כתבי אישום, מימוש חוק המעצרים ויצירת מסגרת מקצועית במשטרה לטיפול בכתבי אישום הנוגעים לנושא על ידי תובעים שיטפלו בתיקי קניין רוחני.
4. הגברת שיתוף הפעולה בין תחנות המשטרה העירוניות בפעילות האכיפה, ובכלל זה הגברת תדירות הפשיטות

משטר ההגנה על הקניין הרוחני בישראל עבר בשנים האחרונות שינויים ושיפורים לטובה, אך הוא עדיין לוקה בחסר. כדי לטפל בתופעה ברמת הרצינות ההולמת, על מדינה מתקדמת ובעלת אוריינטציה טכנולוגית כישראל לאמץ גישה ממלכתית חדשה, אשר תעמיד את הנושא במיקום גבוה בסדר העדיפות הלאומי ותקצה משאבים לטיפול בהפרות קניין רוחני לסוגיהן.

היבט אחר הוא מינוף חלקי בלבד של נכסי הקניין הרוחני שבידי המדינה. כאן נדרשת יוזמה אקטיבית כדי לאתר ולזהות את הנכסים הבלתי מוחשיים שהם בעלי פוטנציאל כלכלי ולפעול למינופם המסחרי.

מה נדרש אפוא לעשות?

במישור המשפטי

הטיפול באכיפת חוקי הקניין הרוחני שונה משאר הדיסציפלינות בהן דן בית המשפט, מאחר והוא מצריך התעמקות בנושאים מדעיים וטכניים מחד גיסא, וניסיון שיפוטי רב, מאידך גיסא. מערכת המשפט חייבת להיות במצב בו גם אנשי התביעה, הפרקליטות והשופטים עצמם הינם אנשים אשר "חיים" את נושא הקניין הרוחני ואשר פועלים על-פי מדיניות ברורה, שמטרתה לקדם את ההגנה על הקניין הרוחני. מדיניות זו, חשוב שתוגדר ותעוצב על-ידי משרד המשפטים ועל-ידי המערכת השיפוטית יחדיו. העלאת המודעות בקרב השופטים לחשיבות נושא זה יכולה להיעשות באמצעות השתלמויות שוטפות והסמכת שופטים לטיפול ספציפי בתחום הקניין הרוחני.

כמו כן, נדרש חיזוק המערך המעניק זכויות בקניין רוחני (בפרט פטנטים, סימני מסחר ומדגמים) ובכך למעשה לעודד את הציבור להשתמש בכלים החוקיים על מנת להגן על קניינו הרוחני. במקביל לכך יש לפעול במישור החקיקתי במטרה להבטיח שיפור ועדכון של החקיקה בתחום הקניין הרוחני, תוך

על נתיבי הסחורה המזויפת.

5. יצירת שיתוף פעולה עם משטרות במדינות שונות.

6. הקצאת כוח אדם לטיפול במעבר מוצרים מזויפים משטחי הרש"פ.

7. הקמת מנגנון שיתוף פעולה עם כל גורמי האכיפה השונים (מס הכנסה, מע"מ, משרד הכלכלה והמסחר ובעלי הזכויות).

8. הקצאת משאבים לנושא במסגרת תקציב המדינה ותקצוב של לפחות 75 תקנים ליחידת המשטרה המיוחדת.

9. הנחיית אגף המכס והמע"מ להגברת המניעה והגברת הפיקוח על ייבוא סחורות מזויפות דרך הנמלים, באמצעים הקיימים והוספת אמצעים חדשים.

10. הפעלת פקחי התמ"ת בביקורות בבתי עסק ובשווקים, תוך יישום סמכויותיהם, כולל החרמת סחורה וקנסות.

11. שילוב רשות המיסים בפעילות הכוללת, ובדיקת הנושא במסגרת ביקורות מס הכנסה בבתי עסק הידועים כעוסקים בייצור, שיווק ומכירת זיופים בישראל.

12. הסדרת תופעת צילומי ושכפולי ספרים אשר ברשות מוסדות חינוך, המהווים כיום הפרת זכויות יוצרים, ותשלום תמלוגים עבור השימוש בהם.

ללמוד מהניסיון העולמי

הפרה של זכויות קניין רוחני אינה שונה מגניבה של קניין מכל סוג שהוא. העובדה שאין מדובר בלקיחה פיזית של מוצר אלא בייצור מוצר מתחזה, העתקה או הורדה של תוכנה, אין בכך בכדי להמעיט מחומרת העברה. לעיתים דרושה מלאכת הסברה רבה, דוגמת זאת אשר נעשתה על-ידי איגוד התוכנה הבין-לאומי (Business Software Alliance), על מנת להעביר מסר ציבורי ברור לגבי חומרת העבירות. הסנקציה הפלילית, צריך שתהיה רחבה ותאפשר העמדה לדין של כל מי שנמצא בשרשרת ההפרה ובכלל זה היבואנים, המאחסנים, המפיצים ובמקרים קיצוניים, המשתמשים (בין אם מדובר בחברות או באנשים פרטיים). ביצוע הפרות קניין רוחני הינו דבר קל ולעיתים אף מפתה. ללא מערכת אכיפה פלילית חזקה ונחושה, בגיבוי מערכת אזרחית המבטיחה נתיב זהב לקבלת פיצוי לנפגעים, לא

ניתן יהיה להילחם בתופעה.

דוגמא טובה לחיזוק נושא האכיפה ניתן לקחת גם מאנגליה, אשר בעקבות אימוץ הדיקטיבה האירופית בשנת 2004, הקימה ועדה אסטרטגית לטיפול פלילי בעבירות הקשורות בקניין רוחני (National IP Crime Strategy (2004)) בראשות משרד הפטנטים האנגלי. עבודת הוועדה הובילה למסקנה, כי על מנת להילחם בתופעת הזיופים והפיראטיות חשוב מאוד להקים גוף מודיעיני, אשר ירכז את המידע המגיע מזרועות אכיפת החוק השונות הנוגע לדרכי הייבוא, הייצור, ההובלה והאחסנה של תוצרי קניין רוחני מזויפים. כך, הוקם גוף מודיעיני (TellPat Intelligence Database) בראשות משרד הפטנטים הבריטי, האמון על ריכוז כל המידע המצוי בידי הרשויות בקשר עם הפרות קניין רוחני. ראוי לציין כי הוועדה האנגלית, בדומה לארה"ב ויפן, גם מפרסמת דו"ח שנתי המתאר את ההתקדמות שהושגה במהלך שנת עבודה האחרונה בנוגע לנושא האכיפה באנגליה.

חינוך והסברה

אפשר ללמוד מניסיון של ארה"ב ויפן, שפעלו לעידוד היצירה של קניין רוחני גם במוסדות לימוד אקדמיים וגם במכוני מחקר לאומיים, תוך יצירת תמריצים, לעיתים בסבסוד ממשלתי, והגברת שיתוף הפעולה בין גופי המחקר עצמם. בד בבד הופעלה תוכנית חינוכית, הופצו אמצעי מידע והוגברה המודעות לחשיבות היצירה וההגנה על קניין רוחני. יש לציין עם זאת, את החשיבות שהממשלות אלו העניקו לשיתוף פעולה עם התעשייה המקומית, ועידודה לקחת חלק גם בתוכניות החינוכיות וגם במלחמה כנגד ההפרות.

יש מקום אפוא להפעלת מערך הסברה ממשלתי, להגברת מודעות ציבור הצרכנים לשמירת זכויות יוצרים בישראל. והימנעות משיתוף פעולה עם התופעה הלא חוקית. בנוסף, יש לפעול להכללת מערכי שיעור בנושא קניין רוחני וצרכנות נבונה במסגרת תוכנית הלימודים והגברת המודעות בקרב צוותי ההוראה לתופעה.

איזון בין צרכים לטווח הקצר לבין הטווח הארוך

ארה"ב, יפן ומדינות האיחוד האירופי מתמודדות, כמו מדינות רבות בעולם, עם משאבים מוגבלים במערכות הציבוריות. עם זאת, מצוקה תקציבית זו לא מביאה את אותן מדינות להעדיף שיקולים לטווח קצר בדמות הפקעת זכויות קניין רוחני ואספקת ציוד וידע במחיר מופחת לציבור. אותן מדינות השכילו להבין – וליישם – מדיניות מאוזנת בין חדשנות לנגישות.

ריכוז ותיאום הפעילות הממשלתית

עד שיוחלט על הקמת גוף מרכזי אשר יהיה אחראי לקידום נושא ההגנה על הקניין הרוחני בישראל, הטיפול בנושא צריך להיות בידי משרדי הממשלה השונים. לפיכך, בשלב ראשון, מומלץ כי ראש הממשלה יפעל באופן מיידי להקמת ועדת שרים בראשות שר המשפטים. ועדה אשר תכין תוכנית פעולה ותנחה באופן מרוכז את משרדי הממשלה השונים על מנת לייעל ולמקד את קידום הנושא. לשם כך תוכל הוועדה להיעזר ברפורמות שכבר נעשו בעולם.

מינוף לקוי של נכסי קניין רוחני

ההפסדים הכלכליים בגין טיפול לקוי בקניין רוחני אינם מסתיימים רק בתחום הזיכיונים, ההברחות והעתקות, אלא גם בהיעדר מינוף מספיק של נכסים אינטלקטואליים שברשות המדינה. מבקר המדינה כבר הצביע על כשלים בעבודת חברות היישום האוניברסיטאיות, האמונות על פיתוח ומינוף הקניין הרוחני במוסדות ההשכלה הגבוהה והמחקר. החשב הכלכלי באוצר התריע בעבר, כי המדינה אינה עושה מספיק על מנת לקדם את נכסי הקניין הרוחני שבבתי החולים הממשלתיים. דוח פנימי של מערכת הביטחון (ועדת טישלר) קבע כי המדינה לא עושה די כדי למנף את הקניין הרוחני הנוצר בין כותלי מערכת הביטחון.

סיכום

הממשלה לפעול באופן ישיר באמצעות הקמת קרן הון סיכון ציבורית, בדומה לקרן "יוזמה" המקורית, אשר תספק הון לחברות הזנק מבטיחות בראשית דרכן. השילוב בין השקעה ישירה של הממשלה לבין יצירת אקלים תומך השקעות תאפשר למגזר הטכנולוגי להמשיך ולהוות את ספינת הדגל של הכלכלה הישראלית.

ישראל נטלה על עצמה מחויבויות בין-לאומיות רבות בתחום השמירה של קניין רוחני (אמנות בינ"ל והסכמי סחר, אימוץ הסטנדרטים של ארגון ה-OECD), והיא נמצאת על ציר של שיפור מתמיד. עם זאת, בתחומים מסויימים, כגון בנושא זיופי תרופות, סחורות ומותגים, כמו גם בכל הנוגע לסטנדרטים הבין-לאומיים הקשורים לפטנטים בתחום התרופות ותעשיית מדעי החיים, נדרשת עוד עבודה בכדי "ליישר קו" עם המדינות המתקדמות בעולם.

הנזקים מהפרות קניין רוחני הם רבים – הפסדי מכירות לתעשייה ולעסקים, הפסדי מיסים למדינה, פגיעה בצרכנים, תמריץ שלילי לפיתוח וליצירה, נזקים בריאותיים (במקרה של תרופות מזויפות למשל), פגיעה במרקם הכלכלי התקין של המדינה, התפתחות פשע מאורגן ופגיעה בתעסוקה. לצד כל אלה ישראל מחמיצה את הפוטנציאל העסקי הטמון במינוף של נכסי קניין רוחני המצוי בין כותלי האקדמיה, בתי החולים הממשלתיים ומערכת הביטחון.

במילים אחרות: כדי שישראל תוכל לשמור על מעמדה כמדינה מובילה בתחום הטכנולוגי והעסקי, עליה להקפיד הקפדה יתירה בהגנה על זכויות הקניין הרוחני. בהיות כלכלתה חלק ממארג הסכמי סחר חוץ, אין היא יכולה להרשות לעצמה פגיעות שכאלה בזכויות הקניין הרוחני. על ממשלת ישראל לנקוט פעולה אקטיבית יזומה ונמרצת, אשר תשנה מן היסוד את ההתייחסות הציבורית והממלכתית כלפי תוצרי הקניין הרוחני ובכך תתרום הן לכלכלת ישראל והן למעמדה הבינ"ל.

בנוסף, על ישראל לפעול כדי לסייע לתעשיית ההיי-טק הסובלת לאחרונה ממספר חולשות. עיקר הבעיה נעוצה בהיבט המימוני ובהקשר זה מומלץ, כי הממשלה תפעל לעידוד משקיעים, בעיקר גופים מוסדיים, להשקעה בענף ההיי-טק הישראלי, באמצעות פריסת רשת ביטחון ומתן תמריצים להשקעה בטכנולוגיות ישראליות. במקביל, על

מקורות

"במדינת הזייפנים", מירב קריסטל, Y-NET, 08.05.2010, טל שחף, פרמצבטיקה, מאי 2011
 דוח וועדת ההיגוי הבינמשרדית להסדרת הקניין הרוחני במשרדי הממשלה, דצמבר 2005
 דוח מחקר מיוחד: ההיי-טק הישראלי על פרשת דרכים, חטיבת המחקר של קבוצת לוצאטו, דצמבר 2012
 הוועדה לבחינת תקציב הביטחון (ועדת טישלר): דוח מסכם, 30.04.12
 "היבטים בניהול הקניין הרוחני באוניברסיטאות", דוח ביקורת שנתי 63א, מבקר המדינה
 המחקר לשיעור הפיראטיות העולמי של ארגון BSA לשנת 2011
 הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "אינדיקטורים למדע, טכנולוגיה וחדשנות"
 "המשטרה: הפסד של כ-1.5 מיליארד שקלים בשנה מזיופים", אפרת וייס, Y-NET, 01.03.04
 "דול סטריט ג'ורנל: מדינת ישראל הפכה לכלכלת שוק בוגרת", דה מרקר, 07.12.2007
 "טכנולוגיות ישראליות, הון סיני", מגזין סחר חוץ והשקעות ישראל-סין, הארץ, ינואר 2011
 "לא תאמינו מהי המלחמה שגובה מאות מיליארדים", דה מרקר, 20.02.12
 "מבקר המדינה: מאות פטנטים מחכים למסחור", חן פונדק, כלכליסט, 17.10.12
 מדיניות הקניין הרוחני של מדינת ישראל דוח מצב - 2006, הפורום הישראלי לקניין רוחני
 "מקדימים מכה לתרופה - משרד הבריאות ילחם בתופעת הברחת התרופות המזויפות", הארץ, 15.08.2012
 מרכז המחקר והמידע של הכנסת, פעילות היחידה הפרמצבטית של משרד הבריאות במסגרת המאבק בנגע הסמים, כתיבה: ד"ר גלעד נתן, 8 במארס 2011
 רשות הפטנטים, דוח שנתי לשנת 2010
 רשות הפטנטים, דוח שנתי לשנת 2011
 רשות הפטנטים, דוח שנתי לשנת 2012
 "תעשיית התרופות הישראלית נאלצת לשלם את מחיר הכניסה ל-OECD", איגוד הכימיה, הפרמצבטיקה ואיכות הסביבה בהתאחדות התעשיינים
 "תרופות מזויפות בישראל ובעולם, חלק ראשון: היקף התופעה והסכנות הנובעות ממנה", הרפואה, גיליון 149, יולי 2010
 Bryan A. Liang, Measuring the Impact of Counterfeit Drugs: Applying the Patient Safety Reporting, System Approach, WIPO/OECD Expert Meeting on Measurements and Statistical Issues 2005
 ISRAEL - International Intellectual Property Alliance (IIPA) 2012 Special 301 Report on Copyright Protection and Enforcement
 ISRAEL - International Intellectual Property Alliance (IIPA) 2013 Special 301 Report on Copyright Protection and Enforcement
 WIPO Statistics Database
 - Patient Safety Reporting
 Pharmaceutical Counterfeiting: Issues, Trends, Measurements, WIPO/OECD Workshop

תודתנו נתונה ל:

BSA - Business Software Alliance
 (International Intellectual Property Alliance (IIPA
 IVC Research Center
 International Institute for Management Development - IMD
 OECD - The Organisation for Economic Co-operation and Development
 WIPO - The World Intellectual Property Organization
 WTO - World Trade Organization
 World Health Organization

איגוד לשכות המסחר
 איגוד תעשיות האלקטרוניקה והתוכנה
 התאחדות התעשיינים בישראל
 המכון הישראלי לייצוא ושיתוף פעולה בין-לאומי
 הפדרציה הישראלית לתקליטים
 מרכז המחקר והמידע של הכנסת
 רשות הפטנטים

תודות לצוות הרחב, אשר עמל, אסף את הנתונים הרבים והשקיע רבות ביצירת דו"ח זה, ובמיוחד:
יואל צפריר, עו"ד אמיר פלמרי, עו"פ בועז קרויטר, סטודיו אלדד שאו

THE LUZZATTO GROUP

www.theluzzattogroup.com

ת.ד. 5352, באר שבע | טלפון: 073-2262626 | פקס: 073-2262627 | דוא"ל: mail@luzzatto.co.il
פארק תעשייה עומר 84965 | תל אביב מגדל המוזיאון, רח' ברקוביץ 4, תל אביב 64238